Эхэ hайхан нютагаа эдэ хамта мандуулаяа!

БУРЯАД ҮНЭН

Бүгэдэ арадай газетэ

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

1996 ОКТЯБРИИН 1
Намарай дунда улаагшан тахяа hарын 20
ВТОРНИК
гарагай 3
№187 (19527)
Газетын сэн хэлсээтэ.

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ХҮДЭЛМЭРИИН ДОЛООН ХОНОГ

Октябриин 1 - Үндэр наhатайшуулай үдэр
Октябриин 3 - Багшанарай үдэр

Буряад Республикын Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ Л.В. Потапов сентябриин 30-да "Улаан-Удын авиационно завод" гэжэ акционернэ бүлгэмдэ ошоо.

Октябриин 2 - Правительствын гэшүүдэй тоосоон.

Буряад Республикын арадуудай сьезддэ бэлдэхэ талаар эмхидхэлэй комитедэй заседани тус долоон хоногой туршада үнгэргэгдэхэ.

Республикын Ой модоной ажахын министерство сентябриин 30-hаа октябриин 5 болотор ТАСИС гэдэг европейскэ комиссиин программын проектын ёhоор хүдэлхэ "Байкалрыбвод" гэжэ управлени Буряад Республика дотор түрьhэеэ хаяхаяа үгсэhэн омоли загаhа хамгаалха хэрэг эмхидхэхэ, Экономикын министерство республикын инвестиционно проектнүүдтэ тэдэнэй хабаадаха талаар коммерческэ банкнуудтай хэлсээ баталха проектнүүдые бэлдэхэ байна.

Республикын Финансын министерство долоон хоногой туршада Буряад Республикын Правительствада, Улаан-Удэ хотын өөhэдын хүтэлбэрилгэдэ бюджедэй мүнгэн зөөри хэр зэргэ ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэгдэнэб гэжэ шалгаха байна.

Эрдэм hуралсалай министерство октябриин 1-hээ октябриин 5 болотор "Залуу хүдэлмэришэнэй долоон хоног" гэhэн хэмжээ ябуулга үнгэргэхэ, буряад ба ород хэлэнүүд дээрэ хэблэгдэдэг учебнигүүдэй конкурс тухай дүрим зохёохо хүдэлмэри үргэлжэлүүлхэ.

Хүн зониие социальна талаар хамгаалгын министерство 1997 ондо хүн зониие социальна талаар хамгаалха комплексно программа бэелүүлхэ асуудал шиидхэхэ юм.

Буряад Республикын Элүүрые хамгаалгын министерство 1997-98 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай ветерануудта туhаламжа хүргэхэ түрүүшын ээлжээнэй программа бэелүүлхэ талаар зүблөө үнгэргэхэ байна.

Буряад Республикадахи Госсанэпиднадзорой түб "Архиин продукциин шанарай хойноhоо гүрэнэй хиналта шангадхаха тухай" Буряад Республикын Президентын Зарлигые дүүргэхэ талаар Правительствын комиссиин хүдэлмэридэ хабаадаха, харин координационно совет халуун тахалhаа hэргылхэ талаар хэмжээнүүдые хараалха асуудалнуудые хаража үзэхэ юм.

Долоон хоногой туршада Улаан-Удэ хотые түлишөөр, дулаанай хүсөөр ба зайн галаар хангаха асуудалнуудые шиидхэхэ талаар Правительствын комиссиин заседани болохо.

Хүдөө ажахын ба эдеэ хоолой министерство 1997-2001 онуудта "Судна бүтээлгын завод" гэжэ акционернэ бүлгэмдэ запасной хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилхэ гол тухайламжа тухай асуудалаар дурадхалнуудые хаража үзэхэ байна.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

"Буряад үнэн" - 97

БУЛТАНДА ТУhАТАЙ

Мүнөө ерэхэ жэлэй захил хэгдэжэ байха үедэ "Үнэн" газетэдээ олоороо бэшүүлэел даа гэхэ hанаатай байhанhаа энэ статья бэшэбэб даа. Энэ hонинhоо орон соогоо, нютаг бүхэндэ боложо байhан элдэб үйлэ хэрэг тухай мэдэжэ абана гээшэбди.

"Танай асуудалнууд, манай харюунууд" - гэhэн гаршаг доро багахануудасуудал, доронь тон ойлгосотой харюунууд үгтэнэ. Энэ айл бүхэндэ хэрэгтэй байха гэжэ hанагдана. Ходол гаража байдаг баhал хэрэгтэй гаршаг гэбэл: "Туhатай зүбшэл": Эндэ эдеэ хэхэhээ эхилээд, элдэб туhатай заабари бодомжонууд үгтэдэг юм. Харин "Элүүр энхын булан" ямар хэрэгтэй, hэргылхэ, үбдэхэгүйн тула зондо туhатай упражненинүүд тухай хөөрэгдэнэ гээшэб. Мүн баhа "Зүүн зүгэй эмшэлгэ" гэhэн гаршаг доро баhал үнэтэй, сэнтэй бодомжолго, хайшан гээд мүнөө үедэ бэедээ туhалхаб, эм домой аргагүй үнэтэй болоод байха үедэ тон хэрэгтэй заабаринууд үгтэдэг байhаниинь мэдээжэ.

Манай уран зохёолшод, суута артистнар, мэдээжэ зон тухай эгээл хэрэгтэй материалнууд, ажабайдалайнь намтар дэлгэрэнгыгээр харуулагдадаг байhаниинь hайшаалтай. Гадна "Толи" хуудаhанда ямар ехэ арадай аман зохёолой дууhажа дундаршагүй баялиг харуулагдадаг бэ!

"Багшын буланда" оньhон үгэнүүд, таабаринууд, үреэлнүүд, дуунууд зоной баялиг дурадхагдана. Буряад хэлэнэй багшанарта үдэр бүриин хэшээлдээ хэрэглэхээр материалнууд "Үнэн" газетэдэ гарадагынь тон hайшаалтай.

Баhал биологиин багшанарта болон юрын хүн бүхэндэ: "Арадай тэмдэглэлнүүдhээ" гэhэн гаршагтай байгаалиин шэнжэнүүд тухай уншахада hонирхолтой байдаг юм. "Буян" гэhэн hарадаа нэгэ дахин гаража байдаг хуудаhа яhаа хулэржэ уншадаг гээшэбди. Далай ламын түлөөлэгшэ Геше Джамша Тинлейн гүн удхатай hургаал заабаринуудые тон хангалтатайгаар буряад хэлэн дээрэ тайлбарилан бэшэдэг Николай Бадмаринчиновэй үүргэ ехэ. Дасан дуганай түүхэ болон, лама багшанарай элдэб hонин намтар, маани, магтаал тухай hонин материалнуудые уншахада хүнэй зүрхэ сэдьхэлдэ хэды ехэ нүлөө үзүүлнэб. Үхибүүдтэ зорюулагдаhан шүлэгүүд, hурагшадай түрүүшын туршалганууд, зохидхон гурбалжан - дүрбэлжэн сэсэн мэргэн мүрнүүд "Хонхо" хуудаhанда толилогдодог. Энэмнай үхибүүдтэй айл бүхэндэ тон туhатай байха юм. "Арадаймнай ёhо заншалнууд" соо мүнөө үедэ урданай зоной заабари, ямар юумэн хорюултай байгааб, эхэ эсэгэдээ ямараар хандахаб, айлшадые яажа үгтахаб гэжэ уншахада hонирхолтой. Буряад арадаймнай суута нютагуудта бэедэ hайн аршаан булаг бурьялдаг гээшэ. Энээн тухай, ямар үбшэндэ ямар аршаан туhатайб, хайшан гээд ошохоб гэhэн асуудалда харюунуудые үгэдэг байhаниинь hайшаалтай.

Сагаалган тухай тон үргэнөөр бэшэдэг болонхой. Энэ hайндэр үгтуулан хэдэн гоё шүлэг, найруулга-сценкэ, лама-багшанарай заабари, уншалга, хии мори хиидхүүлгэ болон, ямараар бэеэ абажа ябахаб, заабари, hайн hайхан үреэл элбэгээр толилогдодог юм. Жэл бүри хэблэгдэhэн материалнуудые суглуулбалтнай нэгэ hайн папка данса-ном болохо. Буряад дайдын элдэб нютаг тухай hонин материалнуудые, хүн зоной ажабайдал, hонирхолтой хүнэй намтар болон фото-зурагуудые хэблэбэл, уншагшадай анхарал татаха бээ. Би хэбэд номхон Хэжэнгэ тоонтотой hэн тула энэ нютаг тухай бэшэгдэhэн бүхы hонинние суглуулдагби, "Басаган хүн харида" гэдэг гуримай ёhоор, нүхэрни нуурта hайхан Яруунын юм. Хоёрдохи нютагни Яруунa, тиимэhээ Яруунын ажалша бэрхэ малша зон тухай материалнуудые суглуулдагби. Нютагай зоной айлшалхада харуулхадам, тон hонирхожо уншагша.

"Буряад үнэнэйнгөө" hонин материалнуудые суглуулжа хадагалжа байбал, хүн зондо хододоо хэрэгтэй байха. Түрэл газетэмнай хүн бүхэндэ туhатай, тиимэhээ эдэбхитэйгээр "Үнэнөө" захиял даа!

Д. ХАШИТОВА,
багшын ажалай ветеран

Улаан-Удэ хото.

Ургаса хуряалга - 96

ЭМХИДХЭЛhЭЭ ЭХИТЭЙ

Энэ жэлэй таряа хуряаха хаhа мүнөө түлэг дундаа ябажа байна. Мүнгэ зөөриин дуталдаhан ушарhаа харюусалгатай кампани Сэлэнгын аймагта хожомшог эхилэнхэй. Таряашанай ажахынуудай Жаргалантын эблэлэй механизаторнууд аймаг соогоо түрүүлэн таряа хуряалгада орэhон байха юм.

Жаргалантынхид байгша оной 1180 гектар талмай дээрэhээ ороohото ургамалнуудые хадаг гохихоор түсэблэнэ. Нёдондо жэлдэ ган гасуурай болоhон ушарhаа 700 гаран гектар таряалан дээрэhээ ургаса хуряагдажа абтаа hэн. Тоно түлишөөр, запас хэрэгсэлнүүдээр дуталдажа байhан мүнөө үедэ мянгаад гаран гектар газарай ургаса хадажа абаха гээшэ тиимэ бэлэн хэрэг болшэ гэжэ тоологдохо ёhотой. Түгөөр бэрхэшээлтэй байдалай хэды тохёолдобошье, Жаргалантын эблэлэй механизаторнууд ургаса хуряалгада хабаадуулагдаха машина, техникэеэ яhала хаhа саг соонь бэлдэжэ, харюусалгатай хаhаяа эхитэйгээр эхилhэн байна.

Эдэнэр түрүүшын үдэрнүүдтэ 77 гектар талмайн ешмээн хадажа абаба. Эндэ ургаса хуряаха гурбан агрегат хүдэлгэгдөө. Гектарай дунда зэргээр 11,3 центнер ургаса хуряагдаhан байха юм.

Ажахын мэргэжэлтэдэй мэдүүлhэнэй ёhоор, эблэлэй таряашад энэ жэлдэ 1180 гектар талмайнгаа тэн хахадыень амяарлан хуряахаар хараална. Тиихэдээ хуряалгын агрегат бүхэндэ дунда зэргээр 360 гектар талмай хүртэхэ болоно.

Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой механизаторнууд түрүүлэн ешмээнэйнгээ полинуудай ургасыень хуряажа захалhан байна. Эндэ ешмээнэй полинуудынь угаа ехэ юм. Бүхыдөо 740 гектар талмай эзэлнэ. Энэ ажахы жэл бүхэндэ ургасаяа нилээд нэлэнхы үргэн талмай дээрэ таридаг заншалтай. Мүнөөшье жэлдэ тэдэнэр 3755 гектарта ороohото ургамалнуудые тариhан байна. Ажахын комбайн бүхэндэ 460 гектар талмайн ургаса хуряагдахаар түсэблэгдэнэ.

Ноёхоной XX партсъездын нэрэмжэтэ, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудта, хамтын таряашанай Сэлэнгын ажахыда ургаса хуряаха кампани үргэн дэлисэтэйгээр ябуулагдана. Эдэ ажахынуудай ороohоной тоогуул дээрэ түрүүшын мянгаад тонно энэ жэлэй ороohон оруулагдаба. Сагай уларилай hаад ушаруулаагүй hаань, октябрь hара соо таряа хуряаха хаhаяа түгэс дүүргэхэ ёhотой юм.

Мүнөөдэрэй байдалаар абажа харахада, ургаса хуряаха кампани аймагай зарим ажахынуудта ехэл хангалтагүйгөөр эрхилэгдэнэ. "Бестужевский" колхоз угаа хүндэхэн байдалда оронхой. Тэндэхи комбайнуудынь эбдэржэ, ажалыень гэдэргэнь нилээд татана.

Хэнэйшье мэдэhээр, байгша оной таряа хуряалга угаа хүндэхэн байдалда үнгэржэ байна. Аймаг дотор энэ жэлдэ бүхыдөө 11,4 мянган гектар талмайн ургаса хуряагдаха hаа, hүүлэй мэдээгээр 4510 гектарайнь таряан сохигдон абтаба. Үшөө ехэхэн хэмжээнэй хуряаха газарынь үлэнхэй. Ушар тиимэhээ аймагай ажахынууд сагай ошохо байhыень хараада абан, ажалайнгаа эршыень шангадхаха уялгатай. Юундэб гэхэдэ, ургаса хуряалгамнай ажалай эмхидхэлhээ эхи үндэhэтэй байна бшуу.

В. САЖИН,
"Селенга" газетын агропромышленна таhагые даагша.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ЭКОНОМИКЫН 1996 ОНОЙ ЯНВАРЬ-АВГУСТЫН ХУГАСААДА ХҮГЖЭЛТЫН ГОЛ ДҮНГҮҮД

1996 оной январь-августын хугасаада валова дотоодын продуктын бодото хэмжээн 10 процентээр доошолоо. Промышленностьда, барилгада, хүдөө ажахыда үйлэдбэриин ба туһаламжануудай хэмжээнэй дам доошоо орохонхоо уламжалан, иимэ байдал тогтоо бшуу.

Промышленна үйлэдбэриин хэмжээн үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулбал, 88 процентдэ хүрөө. Ой модоной, модо болбосоруулгын, целлюлозо-сааранай промышленностьда, хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностьда, машина бүтээлгэдэ үйлэдбэриин хэмжээн нёдондоной энэ үеынхинээ доошолон байна.

Инвестициин хэмжээн бага байнаар. Капитальна һомололгонуудай ниитэ хэмжээн байгша оной январь-августын хугасаада нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо 27 процентээр хорохон байна. Инвестициин 60 процентнь предприяти болон эмхинүүдэй өөһэдынь эд зөөрөөр һомологдоно. Үйлэдбэриин хэрэглэмжын объектнүүдые барилгада һомололгонуудай хубита капитальна һомололгонуудай ниитэ хэмжээндэ абаад үзэбэл, 67 процентдэ хүрэнэ.

1996 оной январь-августын хугасаада 55,2 мянган дүрбэлжэн метр ниитэ талмайтай байрын гэрнүүд ашаглалгада тушаагдаа. Энэнь 1995 оной зохихо хугасаатай сасуулхада, 6,1 мянган дүрбэлжэн метрээр бага болоно.

Республика дотор ургаса хуряалга ба тэжээл бэлэдхэлгэ үргэлжэлһөөр. Байгша оной сентябриин 2-ой байдалаар 889 мянган центнер үбһэн бэлэдхэгдээ гэхэ гү, али 1995 оной хэмжээндэ 60 процент, сенаж - 574 (86 процент), силос - 717 мянган центнертэ (65 процент) хүрөө.

Дүн хамта 256,1 мянган гектар талмайһаа орооһото ургамал энэ жэл хуряагдаха юм. Сентябриин 16-най байдалаар 48 мянган гектарай (хуряалгын талмайн 19 процент) орооһото ургамал унагаагдажа, 31 мянган гектарай гэхэ гү, али унагаагдаһан талмайн 65 процентын таряан сохигдоо.

Мал ажалда байдал һайжарнагүй. Байгша оной 8 һарын туршада нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо мяха үйлэдбэрилгэ 36 процентээр, һүн - 17, үндэгэн - 28 процентээр доошолоо. Шубуунай мяханай хубита урданайхидаа адли бага. Байгша ондо шубуунай мяха үйлэдбэрилгэ 27 процентһээ 13 процент хүрэтэр хороо. Юрэл малай тоо толгойн үсөөрүүлэгдэһэнһээ бэшэ, ашаг шэмынь алдагдаһанһаа боложо, үйлэдбэри муу байдалда орохоор зандаа.

Түлбэринүүдэй асуудал тон хурса байнаар. Промышленна ба хүдөө ажахын предприятинуудай, барилгын ба транспортна эмхинүүдэй урьһаламжын үри байгша оной августын 1-нэй байдалаар 3932 миллиард түхэриитэ хүрэбэ. Энээнэй 2635 миллиард түхэригынь гэхэ гү, али урьһаламжын үриин 67 процентыень түхэрюулгын болзор үнгэрэнхэй. Эд эльгээгшэдтэ урьһаламжын үри эгээл ехэ үри болоно. Энэ талаар промышленна предприятинуудэд эльгээгшэдтэ эгээл ехэ үритэй болоно. Илангаяа түлишын-элпэ хүсэнэй предприятинуудые онсолон нэрлэмээр.

1996 оной августын 1-нэй байдалаар бюджедтэ үри 568 миллиард түхэригтэ хүрөө, болзороо үнгэрһэниинь - 325 миллиард түхэригтэ. Промышленна предприятинуудэ бюджедтэ түлбэриин талаар илангаяа нэрлэмээр.

Мүнгэн һангай политика шуудгуримшуулһанай ашаар 1996 оной туршада түхэригэй сэнгээ бууралга аалидаһан байна. Жэлэй эхинһээ түхэригэй сэнгээ бууралгын хэмжээн 18 процентдэ хүрэбэ. Хэрэглэмжын сэнгүүдэй һарын дунда зэргын ургалта 2 процентһээ бага зэргэ дээгүүр байгаа.

Социальна байдал орёо шахардуу зандаа. 1996 оной 7 һарын туршада нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо хүн зоной наһанһаа нүгшэлгэ олошороо.

Жэлэй эхинһээ найман һарын туршада хүн зоной мүнгэн һангай олзо 4,7 процентээр доошолоо.

Салин хүлһэнэй саг соогоо үгтэдэггүй ушар һанаа зобоохоор. 1996 оной августын 26-най байдалаар промышленностьда, барилгада, транспортда ба хүдөө ажахыда салин хүлһэ үгэлгын талаар үри 265,1 миллиард түхэригтэ хүрөө, үнгэрһэн найман һарын туршада 28 процентээр дээшэлээ. Социальна байдалда (элүүрые хамгаалга, эрдэм һуралсал, соёл ба искусство, эрдэм) салин хүлһэнэй талаар болзорынь үнгэрһэн үри 102,3 миллиард түхэригтэ хүрөө, найман һарын туршада 2 дахин дээшэлээ.

1996 оной июль һарада хүдэлмэрилэгшэдтэ үгтэхэ дундуур зэргын салин хүлһэн 787 мянган түхэригтэ хүрэнэ гэжэ тоологдоһон байна. Энэл июль һарада социальна түлбэринүүдтэй тоологдон гаргагдаһан салин хүлһэн ажал хэхэ шадалтай зоной ажамидарха аргые 1,7-гоор хангаһан байха юм.

Гэхэ зуура түлэгдэһэн салин хүлһэн ажамидархада хэрэгтэй мүнгэнэй 88 процентые хангаа. 1996 оной август һарада ажамидархада адагынь хэрэгтэй мүнгэн нэгэ хүндэ болотоор 410 мянган түхэригтэ хүрэһэн байна.

Хүн зоной олзын ба материальна хангалгын талаар хоорондоо илгаралынь ехэ байнаар зандаа. Байгша оной август һарада эгээл хангагданги хүн зоной хубида 33 процент мүнгэнэй талаар олзо, харин илангаяа багаар хангагдаһан хүн зоной хубида 1, 6 процент олзо тудаа.

Жэлэй эхинһээ найман һарын туршада республикын хүн зондо 2762 миллиард түхэригэй хэрэглэмжын эд бараан худалдагдаа. Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада, эд бараанай эрьесын хэмжээн 11 процентээр доошолоо. Рознично эд бараанай эрьесэдэ эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдалга урданайхидаал адли ехэ байгаа гэхэ гү, али 56 процентдэ хүрөө.

Буряад Республикын Госкомстат.

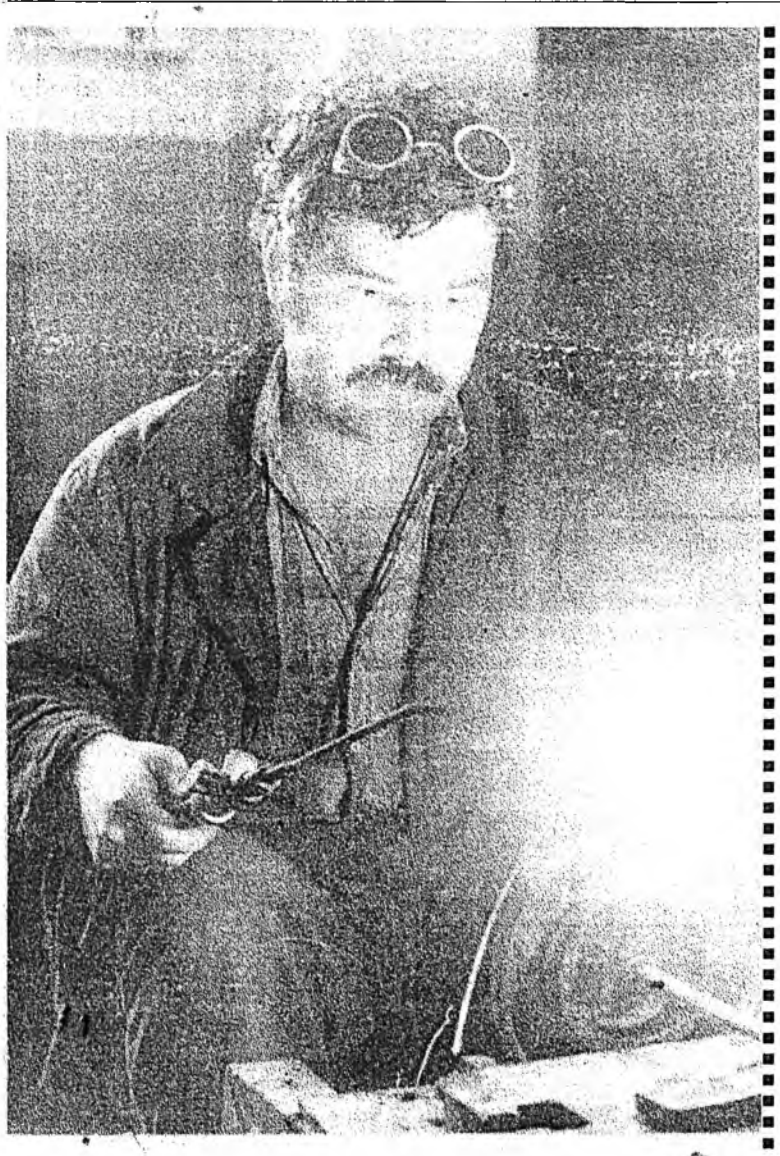

Улаан-Удын М.И. Калининай нэрэмжэтэ локомотивна деподо 158 машинистнэр, хэдэн олон токарьнууд, электро-гагнууршад, үрэмдэгшэд хүдэлжэ байдаг юм. Шудхалгын цехтэ 5-дахи разрядай газосварщик Владимир Лурьевич Илларионов арбаад жэлдэ хүдэлжэ ябана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В.Л. Илларионов ажал дээрээ.

С.БАЛДУЕВАЙ фото.

БАЯРАЙ ҮГЭ

Россин Федерациин Мелиорациин ба хүдөө ажахые уһаар хангалгын талаар Буряад Республикадахи комитедэй түрүүлэгшэ, Россин Федерациин Президентдэ кандидат А.М. Тулеевэй этигэмжэтэ нюур байһан Н.Я. Кондаков СНГ-гэй гүрэнүүдэй харилсаанай талаар Россин Федерациин министр А.М. Тулеевһээ баяр хүргэһэн бэшэг һаяхан абаба.

Энэ бэшэг соо иигэжэ хэлэгдэнэ:

Хүндэтэ Николай Яковлевич!

Ажал хэрэгэйнгээ эрхэ байдалаар түрэл Кузбасснаа ябаха баатай болобоб. Кузнецкэ газар дээрэ үни удаан жэлдэ хүдэлхэ зуураа хүнүүдэй урда үнэн сэхэ байгааб. Һаймһаржа, мэхэ гаргажа, худалаар хэлэжэ ябаагүйб.

Харин мүнөө энэ хахасалгын үдэр, сэдьхэлэй үбшэтэй, һанаандамни ехэ хүндэхэн лэ нютагһаа ябахамни гэжэ сэхэ мэдэрнэб. Энэ хүндэ шиидхэбэри абаха баатай болобоб. Та намайе зүбөөр ойлгохот гэжэ ехэтэ найданаб.

Ехэ тушаалай, хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдэй булюу ехэ хүнгэлэлтэнүүдэй түлөө Москва ошоно бэшэб, харин үнгэрһэн һунгалтын үедэ арадай-патриотическа хүсэнүүдэй хэһэн найдуулганууды бэелүүлхые оролдохо хүсэлтэйб. Эдэ найдуулганууда-ймнай удхань олониитэдэ мэдээжэ - урид байһан Союзна республиканууда экономическа хамтарал, тэдэнэй хоорондохи холбоо барисаа али бүхыгөөр батадхалга, аралуудай хоорондохи хани нүхэсэл бэхижүүлгэ болоно. СНГ -гэй гүрэнүүдэй хоорондохи холбоо барисаанай талаар министрэй тушаалда томилогдоод байхадаа, дайн ба эльдэб зүришэлдөөнүүдые зайсуулгада бодотоор нүлөөлхэ, түүхэтэ Эхэ оронһоо гадаадын талада хүлеэгдээгүйгөөр үлэшэһэн хэдэн миллион манай гүрэнэй түлөөлэгшэдтэ туһа хүргэхэ арга боломжо намда олгобо, гэжэ мэдэрнэб.

Кузбасснаа гаража ошохынгоо урда эдэ хүшэр жэлнүүдтэ намда саг үргэлжэ дэмжэлгэ туһа үзүүлдэг, намайе зүбөөр ойлгодог байһандатнай, мүн хамта эбтэйгээр ажаллаһанайнгаа түлөө Танда үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэнэб.

Танда, мүн гэр бүлэдэтнай элүүр энхые ба энхэ тайбаниие хүсэнэб!

Үшөө дахин бухы һайниие хэһэндэтнай танда баярые хүргэнэб. Хододоо һанал бодол нэгэтэй танай нүхэр зандаа үлэхэб!

Таниие хүндэлэн ба баяр хүргэн үлэгшэ А. Тулеев.

ШАГНАЛ

Сэрэгэй албанда эрхимүрэ дүнгүүдые туйлаһанайнь, сэрэгэй частьнуудые эмхи зургаануудтай болон предприятинуудтай холбоо барисаатай болгохо, хүгжөөхэ хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулһантайнь дашарамдуулан, Буряад Республикын Арадай Хуралай Советэй тогтоолоор Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаба гэбэл:

Василенко *Пётр Петрович - сэрэгэй 69647-дохи частиин командирай орлогшо, полковник.*

Журавель *Валерий Викторович - сэрэгэй 11585-дахи частиин командир, подполковник.*

Зайцев *Сергей Георгиевич - сэрэгэй 33134-дэхи частиин командир, подполковник.*

Насонов *Владимир Геннадьевич - сэрэгэй 69647-дохи частиин штабай начальник, подполковник.*

Невмержинский *Иван Иванович - сэрэгэй 69647-дохи частиин командирай адьютант, ахамад прапорщик.*

Сучков *Александр Алексеевич - сэрэгэй 69647-дохи частиин командирай орлогшо, полковник.*

* * *

Ниитын ёһо гурим сахилгада амжалтатайгаар хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной сентябриин 9-нэй Зарлигаар Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба гэбэл:

Павлов *Владимир Ивановичые - албан зургаанһаа гадуур харуулай управлениин начальникай орлогшо.*

Цыренжапов *Виктор Жамсарановичые - Улаан-Удэ хотын Октябрьска районой дотоодын хэрэгүүдэй маһагай начальникай орлогшо.*

Шашин *Алексей Фёдоровичые - Улаан-Удэ хотын Железнодорожно районой дотоодын хэрэгүүдэй маһагай начальникай орлогшо.*

* * *

Хүн зониие социальна талаар хамгаалгада үни удаан саг соо эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной сентябриин 9-нэй Зарлигаар "Руслан" гэжэ акционернэ булгэмэй директор Коварская Тамара Васильевнае Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

Ургаса хуряалга-96

Репортаж

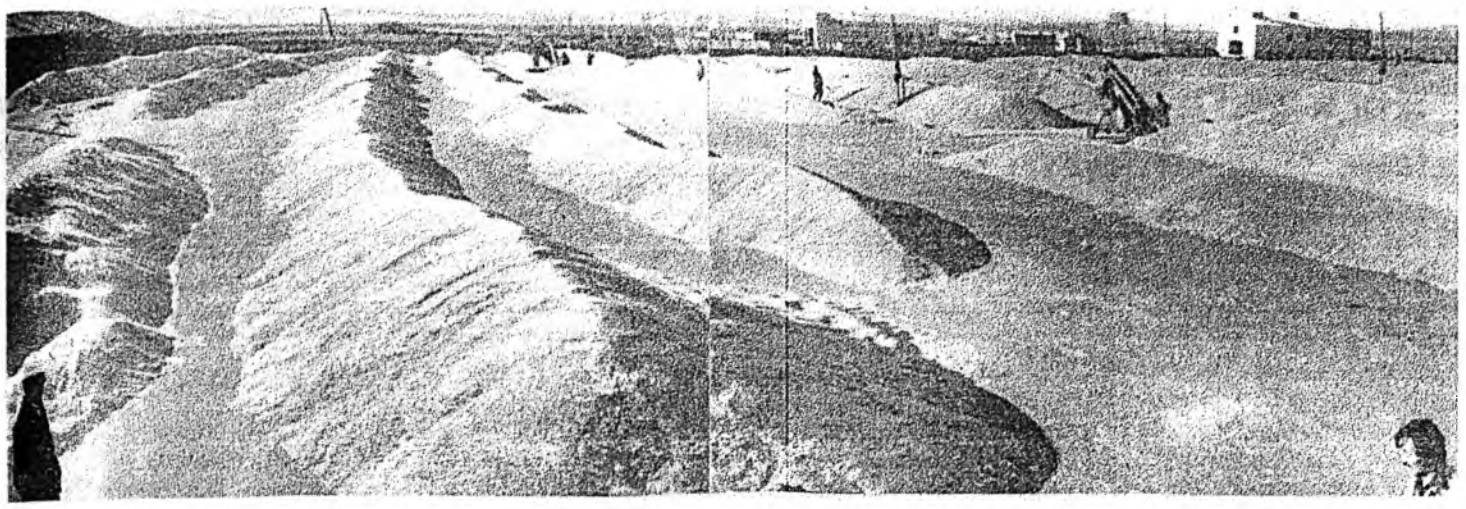

Энээнэйнь ашаар сэбэр паар, илангаяа, донник тариһан (эзэлэгдэһэн) паар үргэнөөр хэрэглэдэг боложо, минеральна үтэгжүүлгэ оройдоо оруулангүйгөөр таряалангай хүрьһэнэй үрэжэл һайн болгоно, ургасыень дээшэлүүлнэбди. Тиигэжэ нёдондо түрүүшынгээ жэлдэ гандуушаг уларилтай байгаашье һаань, гектар бүриһөө 16,5 центнер (бүхыдэнь 38 мянган центнер) таряа абаа һэмди. Манай һанахада, энэ гуримай ашаар

ОРОЛДОХОДО, ОГТОРГОЙШЬЕ ТУҺАЛХА

Нэрээтиимэ юм гү гэхээр, сентябрь һарын хорёод гаранаар хура бороо балай ороогүй, жэгтэй дулаахан, ёнотойл алтан намарай шара набшын халуунай үдэрнүүд тогтоод байгаа. Энэнь ургасаяа түргэнөөр хуряаха гэжэ арга шадалаараа оролдожо байһан хаа хаанахи таряашадта яһала туһа нэмэри болоо бээ.

Эгээл энээниие һамбаашалан, Гэгээтэйн Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой механизаторнууд илангаяа һүүлэй 6-7 үдэр соо ажалаа эрид хурдадхажа, Наяшаг сентябриин 24-нэй үдэр һүүлшын гектарнуудай таряа сохёод, ургаса хуряалгаяа дүүргэбэ.

Тэрэл үдэрынь тэндэ ябаа һэмди. Түбэй ехэ тоог дээрэ зонолон, хөөрүү хүнэй хэлээ һаа, хада гүбээнүүд шэнгеэр адхагдаһан таряа харана, хөөрэлдэнэ, хүхилдэнэ. Талын тооһо, шоройдо дарагдажа, трактор, машинын тоһон болоһон, хээрын һалхи, наранда харалһан, эсэнгэһэн шарайтайнуудшье һаа, хүбүүд соргой хүхюунууд янзатай. Энэньшье сайнгосотой аабдаа. Заримдаа сүдхэ соо хэдэхэн часай түршада хэбтэжэ зали абаад хөөнөөхи комбайндаа гү, али автомашинадаа һуужа, ургасын урманда үдэр һүниие илгаагүй, үргэһэ нойроо, амаралтаяа мартажа хүдэлөө. Тиигэжэ таряагаа сагболзортоньхуряажа, иимэ хада гүбээ шэнги ехэ орооно тоог дээрээ оруулжархиһан, үндэр дабаанай оройдо гараһан зон иигэжэ баясангүй яахаб.

—Сентябриин эхеэр һаял түрүүшын гектар таряа хуряагаад байхадаа, эдэ хада, гүбээнүүдые бүрхөөһэн далай шэнги хабтагар ургасые хэзээ абажа хойнонь гараха зонбибди гэжэ зүрхэ алдахаар һэн. Тэд "нюдэнэй айгаашье һаа, гар хүдэлжэл байха" гэдэг. Үнэн хам орожо, бэеэ шангаажа хүдэлхэдөө, хүнүүд ехэл юумэ хэхэ байна,—гэжэ колхозой нэгэдэхи бригадын бригадир Цырен-Доржо Норбоев дуугарна.

—Жэл бүрил иигэжэ хүдэлдэг зон гүбдеэдаа. Һайн ургасын гараад байхада, абьяастань абтажа, эсэһэнэшье мартажархёод, комбайнайнгаа эбдэрээгүйл һаань, үдэр һүниие илгангүй наншажал мэдээ гүбдеэ. Тиигээгүйдөө арай гэжэ ургуулһанаа алдаха, гэхэ ха юм ши,—гэд, комбайнер Александр Цыбиков хоорэлдоондэ оролсоно.

—Олонхиднай арба-хорин хоногто гэртээшье орохо, һамгад, үхибүүдтээшье харалсаха сүлоогүй ябаа. Тэдэнэй манаа хүлисэхэ юм аабза,—гэжэ, хоёрдохи бригадын бригадир, залуу агроном Цырен Санжиев энеэнэ.

—Хүбүүд, хүдэлөөлта даа, юу хэлэхэб, хүдэлөөт. Бэрхэнүүд лэ гэшэт. Таанадтаа халуун баяр хүргэхэ байнабди,—гэжэ колхозой түрүүлэгшэ Николай Доржиевич Доржиев тэдэнээ магтана.

Үнэхөөрөөшье, магтаха үндэһэн биил даа. Энэ ажахын механизаторнууд аймаг соогоо, (магад республика доторшье байжа болохо) бултанһаа түрүүлэн таряагаа хуряажа дүүргээ ха юм. Бүхы 2675 гектар таряанай ургасые оройдоол 20 үдэр соо хуряажа абаа. Тэрэ мүртөө аймаг соогоо эгээл үндэр баян ургаса—гектарай дунда зэргээр 20 центнер таряа абаа гэхэ гү, али бүхыдэнь 55 мянган центнер таряа сохёо. Сэбэр болон эзэлэгдэһэн (доннигой) паар дээрэ таригдаһан шэниисынь таряалангууд гектарай 23-24 центнер хүрэтэр ургаса үгөө юм.

—Хайшан гээд иимэ богони болзорто таряагаа хуряажа шадаа гээшэбта? Комбайн, машинануудтнай олон, шэнэ, һайн юм гү?—гэжэ ажахын ахамад инженер Андрей Галсановһаа асуубаб.

—Ямаршье ажахынхидал адли манайдашье техникэмнай хуушаранхай, тиимэ олоншье бэшэ. Имагтал бии байһан трактор, комбайн болон автомашинануудаа хүбүүдэй али аргаар заһабарилжа, нарин нягтаар абажа ябаһанайнь ашаар лэ тэдэнь муу бэшээр хүдэлгэгдөө. Жэшээнь, Бага-Наринай бригадын дүршэлтэй механизатор Цырен-Доржо Вампилов юһэдэхи жэлээ ябажа байһан хуушан комбайнаараа энэ 20 үдэр соо 7000 үлүүтэй центнер таряа сохёо. Тэрэшэлэн бусад комбайнернууд Нимажап Цыденов, Санжа-Цырен Банзаракцаев, Олег Туруев, Александр Цыбиков, Андрей Радпаев болон бусад тус тустаа 6000-6500 хүрэтэр центнер таряа хуряажа абаһан байна. Эдэмнай бултал үндэр шагнал, түлөөһэнүүдтэ хүргэхэл ааб даа,—гэжэ тэрэ харюусана.

—Түрүүлжэ гараһан хүнүүдтэ ямар шагнал, ажалай түлөөһэн үгтэхэ юм?—гэжэ асуухада, эндэ байлсаһан колхозой ахамад агроном Александр Цырендоржиев иигэжэ хэлэбэ:

—Мүрысөөнэй гуримай ёноор, эгээл ехэ таряа сохиһон комбайнер Цырен-Доржо Вампилов үнгэтэ телевизор, 2 миллион түхэриг мүнгэ абаха болоо. Нүгөө комбайнернуудынь баһал үнэтэ шангуудые, горитой мүнгэ абаха зэргэтэй. Тиихэдэ комбайнер бүхэндэ ажалайнь түлөөһэндэ 6 тонно хүрэтэр таряан хубаагдаха байна.

—Александр Цыгеевич, энэ жэлдэ танай колхоз аяар 55.000 центнер таряа абаба. Иимэ баян ургасынтнай эшэ үндэһэн хаанаһаа эхитэй гээшэб? Али сагай уларил туһалаа гү?—гэжэ асуубаб.

—Үнгэрһэн зун-намарай уларил муу байгаа гэжэ гомдохын аргагүй. Яһалал саг соогөө хура бороо ороо, таряашье һайнаар ургуулаа. Намарынь баһал ургаса хуряалгада һаад хэхэ бороо ехэ ороогүй, ээлээ. Юрэдөол, бурхан тэнгэримнай хараал даа. Гэбэшье гансал байгаалиин үршөөл хайраар бараг һайн ургаса абаабди гээ һаа, өөһэдынгөө, илангаяа механизаторнуудайнгаа ажалые уруу дараһан болохобди. Үнэндөө, һүүлэй хоёр жэлдэ манай колхозой тракторна бригадануудта газар таряалангые шэнэ гуримаар эрхилжэ, газарай хүрьһэнэй үрэжэл дээшэлүүлхээр биологическа онол арга нэбтэрүүлхэ талаар ехэ юумэн хэгдээ. Буряадай Худөө ажахын академиин кафедрые даагша, профессор Василий Борисович Бохиев манда ехэ туһаламжа хүргоо.

саашадаа ямаршье уларилтай жэлдэ манайда тогтууритай һайн ургаса абаха арга бии болоо. Гектар бүриһөө 20 центнерһээшье дээшэ таряа хуряахаар лэ байнабди,—гэжэ ахамад агроном хөөрэнэ.

Өөһэдтөө, механизаторнуудтаа батаар этигэдэг, арга боломжынгоо бии хада тэрэ тиигэжэ хэлээ ёнотой. Элбэг ехэ таряан гээшэмнай этигэл найдалай эхин, ажахын һүр һүлдэ гэхэдэ, алдуугүй. Таряатай байбал, зониинь хилээмэ, талхаар хэзээдэшье таһалдахагүй, хододоо мяхатай, һүтэй байха, бүхы ажахынышье мүнөө хэсүү сагта мүнгэ тангаар дан ехээр ядалдахагүй, үри шэриеэ саг соонь түлэхэ ха юм.

М. НАМЖИЛОВ,
манай тусхай корр.

Зэдын аймаг.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: тоог дээрэ буулгагдаһан таряан; ургаса хуряалгын чемпион комбайнер Ц-Д. А. Вампилов; ахамад инженер А. С. Галсанов (зүүн гараһаа), ахамад агроном А. Ц. Цырендоржиев, үрэһэнэй талаар агроном Д. Ж. Вампилова, профсоюзай комитедэй түрүүлэгшэ И.Д.Брылёв.

С.БАЛДУЕВАЙ фото.

"БАЙДАЛЫЕНЬ БАГАХАНААР-ШЬЕ hААНЬ ХҮНГЭДХЭХЭ"

Үдэр хоногой үнгэрхэ бүри үндэр наhатайшуулай ажамидархань хэсүүтэйхэн, хүндэхэн боложо эхилээ гэжэ мэдэнэбди. Хүн бүхэнэй мэдэhээр, пенсидэ гараhан үбгэд, хүгшэдтэ али олон хүнгэлэлтэ үгтэхэ зэргэтэй ха юм. Зүгөөр энэ асуудал зүб мүртэйгоор шиидхэгдэнэгүй. Ветерануд тухай хуули соо хараалагдаhан хэмжээ ябуулганууд дүүргэгдэнэгүй. Манай корреспондент Улаан–Үдэ хотын болон районуудай ветерануудай советэй түрүүлэгшэнэр С.М. Серебряков, Я. П. Скарбовский, Л. Л. Болдонов гэгшэдтэ хандажа, ажал хүдэлмэри тухайгаа хоорэхыень гуйhан байна.

* * *

- Ветерануд тухай хууляар хараалагдаhан хэмжээ ябуулганууд республикада болон хотодо хүсэд бэелүүлэгдэнэгүй гэжэ тоологдоно. Улаан-Үдэ хотын дайнай, ажалай ветерануудай совет тус асуудал зүб мүрөөрнь шиидхэхын тула ямар хэмжээ ябуулганууды хараална гээшэб?

С. М. Серебряков: "Манай пенсионернүүдэй гомдохоньтон зүб. Шалтагааниинь гэхэдэ, Мүнөө Россида болон Буряад Республикада хүн зоной салингыень үгэхэ, тэрэ тоодо пенси түлэхэ мүнгэн үгы. Энээнhээ боложо, илангаяа бага пенси абадаг үбгэд, хүгшэд хүндэ байдалда оронхой. Бүхы республикын пенсионернүүд саг соогоо пенсиеэ абаха аргагүйдөөд байна. Республикын Правительство, Хүн зониие социальна талаар хамгаалгын болон Финансын министерствэнүүд энэ асуудал шиидхэхын тула зарим хэмжээнүүдые абана, холо ойрын газарнуудhаа мүнгэ абаха хэлсээшье хэнэ. Зүгөөр эдэ бүгэдэ түргэн саг соо бэелүүлэгдэнэгүй.

- Ветерануд тухай хуули соо олон тоото хүнгэлэлтэнүүд хараалагданхай. Яахадаа эдэ асуудалнууд саг соогоо шиидхэгдэнэгүб?

С.М. Серебряков: Бүхы хүнгэлэлтэнүүдые тоолоод үзэхэдэ, республика дотор энэ хүнгэлэлтэдэ 132 миллиард түхэриг мүнгэн хэрэгтэй. hүүлэй мэдээнэй ёhоор, энээнэй хахадыньшье абтаагүй байhаар. Тиигээшье hаань, ветерануудта олгогдодог хүнгэлэлтэ ерэхэ жэлhээ hайжаруулха зорилго табинабди.

- "Ажалай ветеран" гэhэн нэрэ зэргэдэ хэн хүртэхэ ёhотой юм. Иимэ хүндэдэ хүртөө hаа, үндэр наhатай болоhон олон хүн хүнгэлэлтэдэ хүртэхэ hэн.

Я.П.Скарбовский: Бидэнэр энэ асуудал тон зүб гэжэ тоолодог гээшэбди. Жэшээнь, нэгэ хүн 40-50 жэл хүдэлөөд, ажалай 15-20 жэл үлүүтэй стажтай болоно. Зүгөөр эдэнэртэ "Ажалай ветеран" гэhэн нэрэ зэргэ олгохо гэхэдэ, тэрэ хүн Правительствын зүгhөө ямаршье шагналгүй үлэhэн байха юм. Мүнөө энэ асуудал Россин Гүрэнэй Дүүмын зохёоhон Хуулиин проект соо оруулагданхай. Байгша оной сентябриин нэгэнэй байдалаар республика дотор 72.978 хүндэ иимэ нэрэ зэргэ олгогдоо.

- Республикын аймаг, хото бүхэндэ эрэмдэг, муу бэетэй хэдэн инвалидууд тоологдоно. Эдэнэртэ гүрэнэй зүгhөө али зэргын туhаламжа, тэдхэмжэ үзүүлэгдэнэб?

Л.Л.Болдонов: Нэн түрүүлэн инвалидуудые медицинын социальна албанай хүдэлмэрилэгшэд шалгалта хэжэ тодоруулна. Энээнэй удаа эдэнэрые больницада оруулдаг, аршаан курортнуудта эльгээгдэдэг, бусад туhаламжа, тэдхэмжэ үзүүлхэ хэмжээнүүд хараалагдадаг, бэелүүлэгдэдэг гээшэ. Мүнөө республика дотор инвалидуудай 13 гэр, ветерануудай 8 байшан, хүндөөр үбшэлhэн хүниие аргалга 2, үхибүүдэй нэгэ интернат тоологдоно. Бэе муутай болоhон үбгэд, хүгшэдөө, үхибүүдээ миин орхихо бэшэ хадаа, эдэнэрээ түргэн лэ больницада, интернадуудта оруулжа, аргалуулхын хойноhоо оролдогдоно. Зүгөөр hүүлэй үедэ үхибүүдэй интернадта ээлжээ ехэтэй болоо.

- Дайнай, ажалай ветерануудай, инвалидуудай ажабайдал, ажаhуудал зааханааршье hаань, hайжаруулха, тэдхэмжэ үзүүлхын түлөө үнэн зүрхэнhөө оролдожо ябадаг эдэнэртээ республикын аймагуудай, хотонуудай үбгэд, хүгшэдэй, үбшэн үхибүүдэй зүгhөө баяр баясхалан хүргөөд, наhажаал хүнүүдэй уласхоорондын үдэрөөр амаршалая.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ
хөорэлдэбэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Улаан–Үдэ хотын дайнай ба ажалай ветерануд жагсаалай үедэ.
М.ШАНТАКОВОЙ фото.

СУГТАА ЯБАhАН НҮХЭРНИ

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ Артём Цырендоржиевтай суг хамта ябажа, амиды мэндэ тоонто нютагаа бусажа ерээ hэмди. Артем Бадмаевич Шэнэ Элхиин сельсоведэй Дархинта нютагта түрэhэн юм.

1943 оной ноябрь hарада Загарайн аймагай сэрэгэй комиссариатай үүдэндэ бидэ хоёр танилсаа бэлэйбди. Тиин эндэhээ суггаа Эрхүүгэй областиин Мальта станци шадар байрлаhан hуралсалай 9-дэхи полкдо албаяа хэжэ эхилээ hэмди.

1944 оной июнь hарада нэгэ полкдо алба хэжэ байhан бидэнэр Украинын нэгэдэхи фронтын бүридэлдэ оруулагдажа, хуягта танкнуудай гурбадахи армиин сэрэгшэд болоhон байгаабди. Эндэ ерээд байхадамнай, Артём Бадмаевичые танкнуудые үгы хэхэ артиллериин 202-дохи гвардиин полкын тагнуулшадай взводто намайе 22-дохи мотобригадада пулемётчигоор томилhон байгаа.

Дайн байлдаанда ороhон нютагай хүбүүд бэе бэетэйгээ ходоодоо харилсаатай ябадаг байгаабди. Манай армиин дайшалхы харгы зам Львов, Вислэ мүрэн шадарай Сандомирай ехэ тулалдаата, Берлиниие hамна бута сохилсохо байлдаанууд соогуур үргэлжэлөө юм.

Фашис нохосуудай эшээн - Берлинэй бидэнэй гарта ороод байхада, манай танкова 3-дахи армиин сэрэгшэд Чехословакиин Прага хотодо шэбээлhэн бүлэг фашистнуудтай дайлалдахаяа эльгээгдэhэн байгаабди. Эндэл байхадаа, Агууехэ Илалтын үдэрые уттаа hэмди. Улаан Армиин зэргэдэ 7 жэл алба хэhэн сержант зиндаатай бидэ хоёр Германиин Лукенвальд хотодо нютагаа бусахаяа сэрэгшэдэй суглархада, уулзажа баярлахын ехээр баярлаа hэмди. Тиин хэдэн хоногой туршада түмэр замай харгыгаар ябажа, тоонто нютагаа бусажа ерэhэн байгаабди.

Шуhата ехэ дайн байлдаанай газар дээрэhээ амиды мэндэ бусажа ерэhэн Артём Бадмаевичай энгэртэ Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын Агууехэ дайнай II шатын орден, "Шэн зоригой түлөө", "Берлиниие абаhанай түлөө", "Прагые сүлөөлhэнэй түлөө", "Германиие илаhанай түлөө" гэhэн медальнууд hайндэрнүүдэй үедэ яларан, толороо харагдадаг. Харин hүүлэй жэлнүүдтэ аймаг соогоо ажахынуудай hалбари хүгжөөхын түлөө эсэхэ сусахые мэдэнгүй хүдэлжэ гараhанай тэмдэг - "Хүндэлэлэй Тэмдэг" орден болонол даа.

Арадай ажахы хүгжөөхэ хүдэлмэридэ Артём Бадмаевич аяар 45 жэлэй туршада хүдэлжэ ябаhаар, нэн түрүүлэн тэрэ Горхон станциин деподо паровозой машинистын туhалагшаар табан жэлэй туршада хүдэлhэн байна. Энээнэйнгээ удаа Дархинта нютагаа ерэhээр комплексно бригадые ударидажа ябаа. Ажал хүдэлмэриеэ hайн мэдэхэ хүтэлбэрилэгшэ болоhон Артём Бадмаевич КПСС-эй Загарайн райкомой зууршалгаар Улаан-Үдын совет-партийнхан hургуулида гурбан жэл hуралсажа гараад, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой, Эрхирэгэй совхозой парткомой секретаряар хүдэлhэн юм. Тиигэжэ ябахадаа, Буряадай хүдөө ажахын институт дүүргэжэ, эрдэмтэ агроном мэргэжэлтэй боложо үрдиhэн гээшэ.

Ажалай баян дүй дүршэлтэй болоhон Артём Бадмаевич "Дружба" совхозой директорээр дэбжүүлэгдэжэ, энэ тушаалдаа 9 жэлэй туршада хүдэлжэ гараа hэн. Удаань Загарайн аймагай посёлковой Советэй түрүүлэгшээр зургаан жэл соо хүдэлжэ ябаhаар, пенсидэ гараа юм.

hаял наhанайнгаа амаралтада гарабаб гэн гэhээнь, тэрэниие аймагай дайнай, ажалай ветерануудай советэй түрүүлэгшээр нютагаархидынь hунгажа, өөhэдынгөө этигэл найдабари үзүүлhэн гээшэ. Аймагайнгаа үндэр наhатайшуулда туhаламжа, тэдхэмжэ үзүүлхэ талаар нилээд ехэ оролдолго, эрмэлзэл гаргажа ябаха үедэнь, мүнөөхил доройголгын харанхы "харгы замай үүдэн" нээгдэ бэлэй. Иимэ хүшэр, хүндэ сагай болоходо, Артём Бадмаевич гаргаа дэлгээд hуудаггүй, тулюур, туйган байдалтай, үндэр наhатай болоhон үбгэд, хүгшэдтөө зааханшье hаань, туhаламжа, тэдхэмжэ үзүүлхын түлөө үдэр бүри оролдожо ябадагынь харахада, урма баяр түрүүлэгшэ лэ гээшэл даа.

Наhатайшуулай уласхоорондын үдэртэй дашарамдуулан, үнэн зүрхэнhөө амаршалаад, үбгэд, хүгшэдэйнгөө ажабайдал, ажаhуудалай түлөө оролдожо ябаhан хэрэгээ аша туhатайгаар бэелүүлжэ ябахыешни хүсэнэб.

Байгша оной мартын 15-най үдэр түрэhөөр 70 жэлэйнгээ ойн үдэрые тэмдэглэhэн үүри нүхэрни, сарюун хүнгэн зандаа ябыш даа.

И. КАРБАИНОВ
ажалай, дайнай ветеран

Улаан-Үдэ хото.

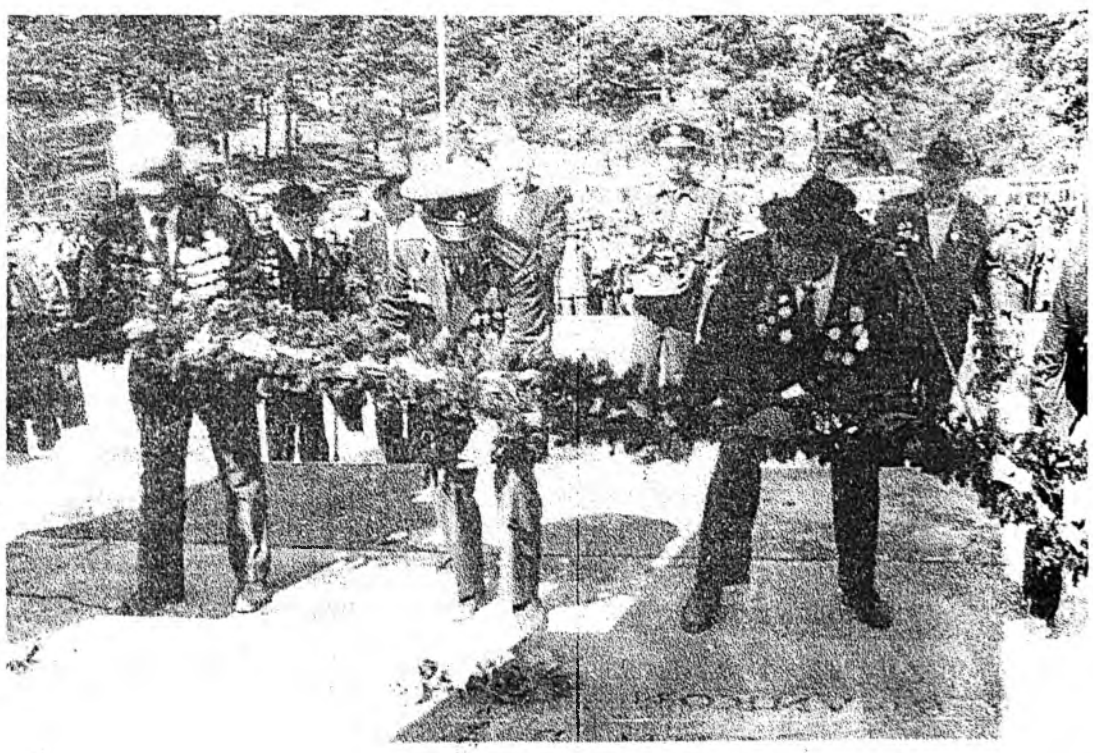

Буряадай Гүрэнэй университедэй баяр ёһололдо

Буряадай гүрэнэй университедэй буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй декан С.Ж. Балданов 34 жэлэй саана Буряадай багшанарай институдта хүдэлхэеэ ороһон юм. Тэрэ гэһэнһээ хойшо Москвагай гүрэнэй университедэй дэргэдэхи аспирантура дүүргэһэн наймтартай. 1983–86 онуудта түүхэ ба хэлэ бэшэгэй факультедэй деканаар хүдэлһэн байна.

С.Ж. Балданов эрдэмэй 72 хүдэлмэриин, һургуулида буряад хэлэ зааха хэдэн номуудай автор юм. Сибириин арадуудай литература шэнжэлхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулдаг. 1995 ондо Саян Жимбиевич хэлэ бэшэгэй эрдэмэй докторой нэрэ зэргэтэй болоһон алдартай.

БАЯН ТҮҮХЭТЭЙ, ӨӨРЫН ЁhО ЗАНШАЛТАЙ

Түби замби дээрэ түбхинэжэ һууһан арад бүхэн урда сагаа хойшо абажа, аршалжа ябаһан түүхэеэ, түрэл хэлэеэ, үндэһэн соёлоо, ёһо заншалаа сахин бэхижүүлхын түлөө оролдожо ябадаг һайн һайхан гуримтай гээшэ. Манайшье буряад арадай бэшэ арадуудтал адли баян түүхэтэй, үнжэгэн сагаан үндэһэн хэлэтэй, өөрын онсо өөрсэ ёһо заншалтай, соёлтой байһаниинь бултанда мэдээжэ.

Мүнөө үедэ бүрхан багшын абаралаар, буряад арадайнгаа буянгаар үндэһэн соёлоо хүгжөөжэ, түрэл хэлэеэ баяжуулжа, ёһо заншалаа арад зонойнгоо дунда нэбтэрүүлжэ, ут гарбалаа сахижа эхилээбди. Энэмнай тон һайшаалтай, ермашан дэмжэхэ үйлэ хэрэг гээшэ. Гэхэтэй хамта, энэмнай залинсэг хулинсагаймнай заяаһан түүхын удхата мүнхэ хэрэг гэжэ онсо тэмдэглэе.

Энэ нангин хэрэгээ үнэн бодотоор бэелүүлхэдэмнай, орон дэлхэй дээрэ ори ганса буряад хэлэ бэшэгэймнай факультет аргагүй ехэ үүргэ дүүргэхэ байна. Тус факультедэй үүргэ тухайнь ехэр гушаад онһоо эхи татаһан эрхим бодото түүхэнь гэршэлжэ үгэнэ гээшэ. Үнэн дээрээ болоходо, буряад хэлэ бэшэгэймнай факультет эрдэм тэгээрэлэй ба соёлой ашата туламтань үнинэй болонхой бшуу.

Хэдэн арбаад жэлнүүдэй хугасаа соо хүгжэжэ ябаһан манай буряад хэлэ бэшэгэй факультет баян түүхэтэй, өөрын ёһо заншалтай факультет юм. Ие удхаараа манай факультет арад зонойнгоо гүн ухаантай, үнэгэгы сэдьхэлтэй нягта холбоотой.

Факультедэймнай хүгжэлтын эхиндэ түрэл орон соогоо ба хилын саана мэдээжэ болоһон эрдэмтэд - монголоведүүд, профессорнүүд Дмитрий Андриянович Алексеев, Даниил Алтаевич Абашеев, Трофим Алексеевич Бертагаев, Иннокентий Васильевич Баранников гэгшэд ажалтатайгаар ажаллаһан юм. Саашанхи жэлнүүдтэнь Даша Доржиевич Амоголонов, Михаил Николаевич Мангадаев, Жамсаран Сажинович Сажинов, Михаил Петрович Хамаганов, Борис Васильевич Матхеев, Иннокентий Степанович Хамгушкеев, Эрхэтэ Раднаевич Раднаев, Даша-Нима Доржиевич Доржиев-доцентнүүд ба профессорнүүд аша үрэ зэргэтэйгээр ажаллаһан байнад.

Манай факультедэй бии болон түбхинэхэһөө хойшо тэдэн мянгаад оюутан дүүргэжэ, зэргэтэй нутаяа суурхуулаа, арадай хэлдарта багшанар болоо. Тэдэнэй юһэниинь Россин Федерациин габьяата багша, эрдэмтэн Буряад Республикын эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша, арбан зургааниинь Буряад Республикын габьяата багша, арбан зургааниинь Буряад Республикын соёлой габьяата ажалябуулагша гэһэн үндэр нэрэ хүртэгшэ байна.

Манай факультет дүүргэгшэдэй дундо эрдэмэй докторнуд, профессорнуд, кандидадууд, доцентнүүд, РСФСР-эй ба СССР-эй арадай гэгээрэлэй олон тоото отличникууд бии. Мүн баһа дээдын зиндаатай, гүрэн түрын дээдын тушаалтай хүнүүдшье бии байха.

Буряад ороноймнай соёлой, радио, телевидениин эмхинүүдтэ, газетэ, журналнуудай редакцинуудта хүдэлмэрилдэг ажалшад булта шахуу манай буряад хэлэ бэшэгэй факультет дүүргэгшэд болонод. Гансашье түрэл орон соогоо бэшэ, мүн хариин гүрэнүүдэй уншагшадта мэдээжэ болоһон Буряад нютагаймнай уран зохёолшодой олониинь манай факультет дүүргэһэн байна гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Богонёор хэлэхэ болоо һаа, гансашье манай факультедэй бэшэ, харин бүхы Буряадай, гүрэнэй университедэй омогорхохоор бэлигтэй хүнүүд олон лэ байха.

Мүнөө үедэ манай факультедтэ найман зуун наян табан оюутан "буряад хэлэн ба литература", " национальна һургуулинуудта ород хэлэ ба литература заалга", "эвенк хэлэн", "монгол ба хитад хэлэнүүд" гэһэн мэргэжэлнүүдые һуралсажа байнад. Эдэ мэргэжэлнүүд гүрэнэй лицензеэр баталагданшхай, тиимэһээ гүрэнэй гэжэ тоологдодог,дүүргэжэ гараһан оюутад дипломуудые абадаг. Эдэ гурбан мэргэжэл дээрэ үндэһэлжэ, гурбан отделени гэхэ гү, али таһагууд байгуулагданхай юм. Тэдэнь гэхэдэ, "буряад хэлэ ба литература", "национальна һургуулинуудта ород хэлэ ба литература заалга", "монгол ба хитад хэлэнүүдэй" таһагууд болонод. Тиихэдэ эвенк хэлэ заалгын мэргэжэл абаха оюутан "национальна һургуулинуудта ород хэлэ ба литература заалга" гэһэн отделенидэ оролсодог. Саашадаа байра байдалай һайн һайхан, энхэ тайбан байгаа һаа, эвенкийскэ отделени бии болохо аабза гэжэ һанагдана.

Манай факультедтэ бии байгаа мэргэжэлнүүд тухай дурдаа хадаа үшөө нэгэ хэдэн мэргэжэлнүүд дээрэ онсо тогтохо хэрэг гарана гээшэ. Юуб гэхэдэ, һүүлэй хоёр-гурбан жэлнүүдтэ олониитын дунда манай факультедтэ журналистнуудые, литературна хүдэлмэрилэгшэдые, оршуулагшадые бэлдэдэг гэһэн тунхаг үргэнөөр таранхай. Үнгэржэ ерэхэдээ, би журналист болохомни гэһэн мэдүүлгэ зарим нэгэн баряад орожо ерэдэг.

Тиимын тулада манай факультет, тон түрүүн буряад хэлэ бэшэгэй факультет журналистнуудые бэлдэхэ гүрэнэй эрхэшьегүй ба багшанаршьегүй юумэбди гэжэ ойлгуулха хэрэгтэй болоно гээшэ. Журналистнуудые тусхай һуралсалай түсэбөөр һургажа, журналистын мэргэжэл абажа гараба гэһэн диплом үгэжэ гаргадаг бшуу. Тиихэдэ журналист болохын тула бурханай үгэһэн бэлиг, үгын уран һайханай эстетическэ удха узуурьень ойлгохо онол арга хэрэгтэй гээшэ. Урдаа байһан хүн би журналист болохомни гээд, журналист болошодоггүй.

Мүнөө үедэ нютагаймнай газетэнүүдэй редакцида болон радио, телевиденидэ бэлигтэй хүнүүдэй тон хомор болоһон тула манай факультедтэ ороһон, шүлэг зохёолнуудые бэшэдэг бэлигтэй оюутанһаа арбатабыень шэлэн абажа, газетын ажалай онсо шэнжэтэй, ёһо гуримтайнь танилсуулжа, диплом бэшэ, харин үнэмшэлгэ үгэжэ энэ жэлһээ эхилээбди. Үнгэрһэн жэл манай факультет дүүргэжэ гараһан буряад хэлэ ба литература зааха табин хоёр мэргэжэлтэдһээ арбан юһэниинь иимэ үнэмшэлгэ абажа гараа. Тэдэнэй зариманиинь "Буряад үнэн" һониной редакцида, нэгэниинь радиодо хүдэлмэрилхэ болонхой.

Саашадаа иигэжэ үнэмшэлгэ үгөөд, харюусалгата мэргэжэлтэдые хүнгэншэгөөр бэлэдхэжэ болохогүйнь тон һайн ойлгосотой гээшэ. Тиимэһээ манай факультедэй үндэһэн һуури дээрэ журналистнуудые, илангаяа үндэһэн буряад хэлэтэй журналистнуудые бэлдэхэ гээ һаа, хуулиин ёһоор һуралсалай түсэб, программа зохёохо, багшанарые бүридхэхэ, манай Буряад орондо буряад хэлэтэй хэды тоото журналистнууд хэрэгтэйб гэхэ мэтэ асуудалнуудые шиидхэхэ шухала. Гэхэтэй хамта тон түрүүлэн журналистнуудые бэлдэхэ эрхэ Москвааһаа гү, али манаишье Буряадай гүрэн түрын засагһаа абтаха ёһотой. Энэ хэрэгтэ газетэ, журналнуудай, радио, телевиденийн хүтэлбэрилэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадаа һаа, һайн бэлэй.

Литературна хүдэлмэрилэгшэд тухай хэлэхэ болоо һаа, бүришье гайхамаар. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, литературна хүдэлмэрилэгшэд, оршуулагшад хадаа зохёолшод гээшэ гэжэ ойлгогдодог. Литературна хүдэлмэрилэгшэд гэһэн засаг түрын зонхилһон мэргэжэл гэжэ үгы юм. Тиимэһээ литературна хүдэлмэрилэгшэд тухай хэлэхэдээ, уран зохёолшод тухай хэлэгдэнэ ба уран зохёолшодые бэлэдхэдэггүй, тэдэнэр бурханһаа үршөөл хайратай гээд дүүргэхээр. Уран зохёолшод боложо түрэдэг табисууртайнь ойлгосотой ха юм.

Факультедэйнгээ оюутад тухай саашань үргэлжэлүүлхэ болоо һаа, 885 оюутанһаа 664-ниинь очноор, 221-ниинь заочноор һуралсана гэжэ тобшолхоор. Тэдэнэй хажуутаар долоон аспирант мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ байдаг.

Энэ үнгэрһэн жэл манай факультет очноор 109, заочноор 60 оюутан дүүргэжэ гараа. Тэдэнэй 23-ниинь эрхим һайнаар дүүргэжэ, шалгарһанай тэмдэгтэй дипломдо хүртөө.

Факультедэймнай оюутад болон аспирантнуудта дүшэн найман багшанар эрдэм мэдэсэеэ, дүй дүршэлөө хубаалдажа, хүмүүжүүлжэ байнхай. Эдэнэр буряад хэлэ бэшэгэй, ород ба буряад хэлэ бэшэгүүдэй, зүүн зүгэй хэлэнүүдэй гэһэн гурбан кафедрада хүдэлдэг. Тэдэнэй найманиинь эрдэмэй докторнууд, арбан гурбаниинь кандидадууд, арбан зургааниинь ахалагша багшанар ба арбан нэгэниинь ассистентнүүд юм. Иимэ болохолоороо манай факультет һайн бэлэдхэлтэй, баян дүй дүршэлтэй багшануудаар олон болоно гээшэ. Тиимэнээ һуража байгаа оюутан болон аспирантнуудта һайн, үнэгы мэдэсэ үгэхэ аргатай, эрдэм шэнжэлэлгын ажал эршэтэйгээр ябуулха шадалтай.

Энэ арга шадалынь илангаяа мүнөө үедэ хүсэд дүүрэнээр хэрэглэгдэхэ ёһотой болоно. Юуб гэхэдэ, эльгэ зүрхэндэмнай илдам дулаахан Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институт түүхын хуудаһа иран ошожо, орондонь ондоо шэнэ Буряадай гүрэнэй университет сагай эрхэ байдалаар бии болоһоор жэл болохо гэжэ байна. Россин Федерациин Президент Б.Н. Ельцинэй 1995 оной сентябриин 30-да Буряадай гүрэнэй университет нээхэ гэһэн Зарлигта гар табиһаниинь бултанда мэдээжэ. Энэ Зарлигай абтаһанай, Буряадай гүрэнэй университедэй нээгдэһэнһээ хойшо жэл үнгэрһэнтэй дашарамдуулан байгша оной сентябриин 29-һөө октябриин 4 болотор Буряадай гүрэнэй университедтэ баяр ёһолол эхилэнхэй, эрдэм шэнжэлэлгын талаар ехэхэн конференци үнгэргэгдэхэ, найр наадан дэлгэрхэ гэжэ хараалагданхай. Энээниие уридшалуулан университедэй харьяата арбан нэгэн факультет тус тустаа иимэ ёһолол апрель, май һаранууд соо үнгэрөө һэн.

Манайшье буряад хэлэ бэшэгэй факультет иимэ баяр ёһолол майн 16-да үнгэргэжэ, шэнээр түрэһэндэл, шэнэ түхэл шарайтай, шэнэ зорилго шэглэлтэй болоо һэмди. Тиимэһээ энэ үдэрые буряадай гүрэнэй университедэй харьяа соо манай факультедэй түрэһэн үдэр гэжэ тоолохоор. Тэрэ гэһэнһээ хойшо мүнөө хүрэтэр бүхы ажал хүдэлмэриеэ, һуралсалайнгаа түсэб болон программануудые шэнэдхэн хубилгажа, шэнэ эрилтэдэ тааруулжа, университедэй хэмдэ хүргэжэ байнабди.

Гэбэшье университедэй дээдын хэмдэ хүрэхын, мүнөөнэй хатуу эрилтэнүүдые хангахын тула тон түрүүн өөһэдынгөө доторойнгоо байдал, хараа шэглэлээ шэнэлхэ, шэнэ ёһоор ажал хүдэлмэридөө хандаха баатай болоно гээшэбди. Тэрэгүй һаа, һуралсалайнгаа түсэб ба программануудые хэдышье һэлгээ һэдхээшье һаамнай, ямаршье аша үрэ гарахагүй. Тиимэһээ манай факультедэй түрүү багшанар, эрдэмэй докторнууд В.И. Золхоев, Э.Р. Раднаев, Д-Н. Д. Доржиев, В.Б. Махатов, эрдэмэй кандидадууд Н.Б. Дугаров, М.М. Хамгушкеева, В.В. Базарова, ахалагша багшанар Р.Ж. Семёнова, С.Б. Дуринова, Е.Ф. Афанасьева ажал хүдэлмэридөө шэнэ ёһоор хандажа, өөһэдтөө ба шабинартаа шэнэ эрилтэнүүдые табижа эхилэнхэй. Иигэжэ бага зэргээршье һаань, шэнэ амисхаал факультедтэмнай дэлгэржэ байна гээшэ.

Факультедэймнай багшанар һуралсалай ажал эрхилхын хажуутаар эрдэм шэнжэлэлгын ехэхэн ажал ябуулжа, олон тоото статьянуудые, номуудые хэблүүлэн гаргажа байдаг. Ганса һүүлэй үедэ В.И. Золхоев "Дифференциальные признаки фонем", Г. Б. Дагданов "Мэньхаа-тань в китайской литературе", Э.Р. Раднаев "Бурятское литературное произношение", Д-Н. Д. Доржиев "Старобурятский язык" , С.Ж. Балданов "Народно-поэтические истоки национальных литератур Сибири (Бурятии, Тувы, Якутии)" гэһэн томохон номуудые хэблүүлэн гаргаһан байнад. Мүнөө үедэ эрдэм шэнжэлэлгын асуудал бүришье эршэтэй боложо, манай багшанар оюутадай шэнжэлгын ажал хүсэндэнь оруулха гэхэ мэтэ хэрэгүүдтэ эдэбхитэйгээр хандажа эхилэнхэй.

Манай факультедэй багшанар ганса хара бээ, өөрынгөө ажал хүдэлмэри урдаа хараад ябадаггүй. Буряад, орон соохи ухаан бодолой, эрдэм шэнжэлгын, соёлой, хүмүүжүүлгын ажал ябуулганууд багшанараймнай хабаадалгагүйгөөр үнгэрдэггүй.

Гэхэтэй хамта манай факультет өөрын тусхай онсо шэнжэтэй юм гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тэрэнь юун бэ гэхэдэ, факультедэймнай оюутад булта хүдөө нютагһаа гараһан, ажалша малшадай үхибүүд юм. Энэнь һайтайшье ба муутайшье гээшэ. Һайн талань гэхэдэ, оюутамнай хүдөөгэй хүбүүд, басагад хадаа хара багаһаа хони малаа адуулһан, хара ажал гээшэмнай юун гээшэб гэжэ һайн мэдэхэ, сэбэр сагаан сэдьхэлтэй, эжы, абын үгэһэн буянһаа холодоогүй зон. Муу талань гэхэдэ, оюутамнай хүдөө нютагайнгаа тала дайда шэнги тэнюун налгай, шэнэ юумые даб гээд дэмжээд, тэдхээд ябашахагүй, удаан унжагай болохоо һанадаг. Энээниие дабахын тула хүмүүжүүлгын нилээн ажал хэхэ хэрэгтэй болодог.

Нүгөө талаһаа, манай факультет буряад хэлэ бэшэгэй факультет һэн тула ондоо тээһээ хэрэгтэй номуудаа хүлеэн абаха аргагүй, багшанар өөһэдөө бэшэжэ хэблэхэ, программа болон туһаламжа материалнуудаа зохёохо, хэблэхэ гэһэн нэмэри ажалтай юм. Хэнэйшье мэдэхээр, мүнөө сагта багаханшье ном хэблүүлхэ гээшэмнай хэсүүхэн лэ хэрэг. Илангаяа өөрын фонд үгы, шадал багатай зондо бүришье хэсүү гээшэ. Ушар иимэһээ зүг бүхэнөө ерэһэн хүбүүд, басагадые һургахахадамнай нютаг бүхэнэй гулваанарай, зүг бүхэнэй аймагуудай шадал соогоо туһалжа, буряад зонойнгоо ганса факультедые дүнгэжэ, дэмжэжэ, сад зэдээршье һаань туһалжа байгаа һаань, ехэл баяртай, урматай, харюутайшье байха бэлэйбди.

Хэнэйшье мэдэһээр, "Буряад Республикын хэлэнүүд тухай" гэһэн Хуули абтабашье, буряад хэлэнэймнай хүгжэлтэ эршэ хүсэндөө ороогүй байһаар.

"Булагаа шэргэһэн нютаг - нютаг бэшэ, угаа алдаһан хүн - хүн бэшэ" гэлсэдэг. Энэ болбол буряад угсаатанаймнай эртэ урда сагаа абажа ябаһан нангин бодолнуудай нэгэн юм. Иимэ ба бэшэшье бодолнуудые, гүн удхатай ёһо заншалнуудые мартангүй һэргээн бодхоохо, сэлмэг тэнгэриин орьёл доро сэргээе һэргээн мандуулха гээшэ, эрдэм гэгээрэлэйнгээ, соёлойнгоо гуламтын ошые яларуулан дэгжээхэ гээшэ манай нангин уялгануудай шухалануудайнь нэгэн болоно.

Мүнөөдэр Буряадай гүрэнэй университедэй бии болоһоор жэл үнгэрөөд, баяр ёһололой боложо байхада, университедэй эхи табилсаһан, бии болголсоһон хүнүүдтэ халуун баярые хүргөөд, буряад факультедээ хүгжөөхэ хэрэгтэ олониитэ зомнай анхаржа ябаха бээ гэһэн найдалаа мэдүүлнэб.

С. БАЛДАНОВ,
Буряадай гүрэнэй университедэй буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй декан, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор.

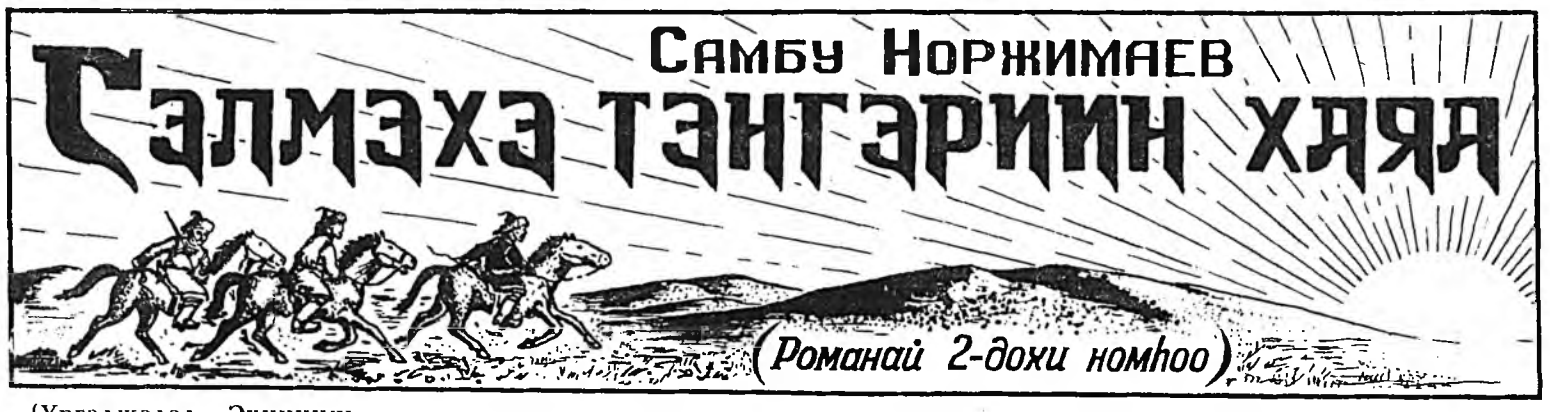

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь июлиин 2-25-най, сентябриин 10-13-най, 17-20-ной, 24, 25-най дугаарнуудта.)

Мүнөө хаанай шэрээ дараха баяр баясхаланта найр нааданай, хүхюун сэнгээнэй үнгэрэмсөөр энэ хөөрэлдөөгөө хэлсээн болгожо, дансанууд дээрэ тамга, гараа табижа баталаад, гансал бэе бэедээ тэрэнээ барюулха хэрэгынь үлөө бшуу.

* * *

1896 он гаража ерэбэ. Энэ жэл хабарынь ехэ дулаан байжа, Нева мүрэн дээгүүр гарадаг үбэлэй харгы шаргын мүрһөө эртэ харлажа, хайлажа эхилбэ. Удангүй голой мүльһэн хэмхэржэ, дээгүүрнь ябахын аргагүй болошоо һэн. Теэд, голой харгын муудахада, хэншье анхаралаа табижа, хэрэгсээнэгүй хэбэртэй. Энэ хабар ород зоной бүхы һанаан эзэн хаан II Николайн хан шэрээгээ дараха баяр ёнололой һайндэр, найр наадан, хүхюу зугаа тухай эзэлэгдэнхэй байна бшуу.

Бүгэдэ арадай энэ найр хуушанай ханшалаар Петербургда бэшэ, харин түрүүшын ниислэл Москвада үнгэргэгдэдэг гуримтай юм. Москва хото һайндэртэ үнинэй бэлдэжэ эхилэнхэй, бүхы гудамжа, гэр бараан, хото хорёонууд, балкон гэшхүүрнүүд арилгагдаһан, сэбэрлэгдэһэн, гоёор шэрдэгдэнхэй, яла сала һолонготон харагдана. Найрай урда үдэрһөө эхилэн, Москвагай гудамжануудаар зон хэдэн мянгаараа ерэжэ, нэмэжэ, олошоржол байгаа һэн. Хүн зоной сээжэ зүрхэн баяртай сэдьхэлээр дүүрэнхэй, баяр ёнололой наада хаража, сэнгэхэһээ гадна, гурбан үдэр амарха, хүхихэ эрхэтэй, түрмынхидтэ ехэ амнисти соносхогдожо, тэдэнэр олоороо сүлөөдэ гарахаяа хүлеэнэд, үшөө үгытэй зоной үри шэри, дори доемхонь ехээр хорохо ба погсо һалгагдажашье магад. Мүн лэ хан шэрээ эзэлхэ баяр ёнололой һүүлдэ хүдөө салуу газарта олон түмэн найрлагшадта сэнгэлтэ эмхидхэгдэжэ, тэндэ сугларһан зондо хаанай зүгһөө бэлэг бариха болоод, үшөө түлбэригүй пивэ аягалжа хүндэлхэ ёнотой юм.

Найрай урда үдэр Петербургһаа Москва ерээд, Петрой ордон дотор тогтоһон Николайн майн 17-до Кремль орохо долоон модоной зайтай замыень һайндэрэйнгөө хубсаһаар гоёһон сэрэгшэдэй харгын хоёр хажуугаар хара эртүүр жагсаалда жэрылдэн зогсоходонь, хүн зон олоороо сугларжа эхилбэ. Хоёрдохи Николайн ордоной гэшхүүр дээрэ бултаймсаарнь, үхэр буугай ганса абяан зэдэлэн соностожо, удангүй түрүүшын зон Москва шэглэн хүдэлөө һэн. Николай мүнгэн таханууудаар тахалаатай сагаан жүһэтэй мори унаһан, Преображенскын хорооной хүхэ ногоон мүндиртэй мүрэ дээгүүрээ хабтагар улаан лентэ доошонь зүүһэн, бүхы шагтаяа хоолойдоо хүрэтэр шагталһан ябана. Николайе дахаһан сэлтын генералнууд, түшэмэлнүүд, адъютантнар нюдэнэй һаргахаар алта мүнгэн гоёолтотой хубсаһатайнууд, орден, медальнуудаа ялагашуулан, ехэ һүроөтэй харагдана. Залуу хаан зүүн гараараа жолоогоо бариһан, баруун гарайнгаа хургануудай үзүүрые сабиргайдаа няанхай, угтамжын сэрэг, харгын захын зониие мэндэшэлэн ябана. Николайе дахаһан хазаар моритоной хойноһоо тэргэтэн һубарилдаба. Найман сагаан мори II Екатеринын алталмал тэргэдэ хоёр-хоёроор зэргэшүүлэн оруулһан хатан эхэ Мария Федоровна түрүүлэнхэй, хоёр тээшээ сонхо руугаа ээлжэлэн байжа эрьелдэсгээжэ, хүн зон тээшэ хүндэтэйгөөр хаража, энеэбхилэн мэндэшэлнэ. Удаалуулан эзэн хатан Александра Федоровна баһал найман сагаан мори оруулһан алталмал гоё хурмаантай тэргэтэй харгын хажуудахи зониие ото мэндэшэлһээр үнгэрбэ. Хаанай хойноһоо угаар һунажа һубарилдаһан моритой тэргэтэй айлшад удаан ябажа Москва хүрэбэд. Энэ үедэ үхэр буугаар 71 дахин буудаха абяан соностоод, тэдэнэй Кремль хүрэһэн тухай тэмдэг үгтөө һэн. Хаанай талмай дээрэ бултаймсаарнь, Преображенскын хорооной хид буугаа жэгдэхэн үргэжэ "харуулда" абахадань, Кремлиин үүдэн хүрэтэр жэрылдэн жагсаһан кавалергардын ба морин гвардиин сэрэгэйхид, сугларһан бүхы олон зон нэгэн доро шангаар "ура" хашхаралдан угтаад, сууряатуулан дээрэ дээрэһээнь дахин дабтан һүхирэлдэжэ, мэндэшэлээгээ удаан үргэлжэлүүнэ. Николайн шэрээ дараха баярай ёнолол холоһоо яларжа харагдаһан табан алталмал гонхонтой Кремль доторхи Успенскын дуганда болохо юм. Тэрэ дуганда ородог үндэр үргэн гэшхүүрынь улаан хибэсээр үргэлжэ хушагдаатай байна. Ута гэшхүүрэй хоёр захын эрмэг дээгүүр кавалергардын үндэр бэетэй үргэн сээжэтэй сэрэгшэд һэлмэнүүдээ хуйһаань һугалаад, ёнолон баринхай, шабар хүнүүд мэтэ, огто хүдэлэнгүй зогсонод. Тэдэнэй эрхин талада дарганар-офицернүүдынь баһал жагсанад. Эдэнэй дунда Финляндиин ерээдүй сагай фельдмаршал поручик барон Маннергейм ба баһал хорин хоёр жэл үнгэрһэн хойно Украиныг гетман болоод үзэһэн мүнөө корнет Скоропадский хоёр ута нарин зоолготой һургаагууд мэтэ сэб сэхэ юумэд нюдөөшье сабшангүй зогсонод. Дуган дотор хоёр гоё хан шэрээнүүд табяатай. Нэгэниинь Алексей хаанай 870 алмаз тойруулжа һуулгаһан алмазта шэрээ нэрэтэй юм. Тэрээн дээрэнь дуганда орохон Николай һууба. Нүгөөдэнь бүри эртын III Иванай һамган Софья Палеологой 1472 ондо Византиһаа хадамда үгтэхэдөө энжэ абажа гараһан заанай яһан шэрээ. Тэрэ шэрээ дээрэ хатан Александра Федоровна һууба. Дары дуганай ендэр дээрэһээ митрополидай ехэ уншалга бүтээһэн хойнонь дуган соо багтахысаа дүүрэн сугларһан, зогсоһон зоной дунда гансаараа Николай үбдэг дээрээ нүгэдэн, Росси ба ород арадайнгаа түлөө мүргэл хээд, хуули засагаа эбдэнгүй захиржа, гүрэн түрээ алдангүй эзэн хаанай ёһо гуримаар барижа байхаяа тангаригаа үгэбэ. Тиигээд Николайн ехэ гунгарбаа соохи бурханһаа адис абахаяа ябан гэһээнь хүндэ алтан үлгүүртэй Андрей Первозваннын орденнинь мүрһөөнь халтиржа, газарта унашоо һэн. Ёро һэжэглэхээр муу зүнтэй энэ ушарые дүтэ зогсоһон хэдыхэн хүнһөө бэшэ ондоо олон зоной хараагүй хада саашаа хоб боложо тарахагүйн түлөө тэдээнһээ бултаннаань үгыень абажа, хэлсэхыень хорижорхиһон юм. Хан шэрээ дараха баяр ёнолол табан сагаа үлүү үргэлжэлбэ. Мүнөө Николайн үмдөөд ябаһан үнэтэй шулуун гоёолтоор бүрхөөгдэнхэй 3 килограмм 600 грамм болохо титимһээ япон самурайда сабшуулагша сабиргайнь шархын һорьбо үбдэдэг болошоод байба. Владимир Мономах тайжын миин лэ 800 грамм булган малгайн байгаашье һаань, заншал гуримай ёһо сахихын тула абганарынь Николайда үмдэхүүлээгүй һэн.

Россин хаашуулай II Екатерина эзэн хатанһаа хойшо заншалта хуримууд дээрээ үмдэдэг болоһон энэ титимыень шэмэглэн гоёоһон элдэб янзын үнгэтэй эрдэниин шулуун, олон тоото яла сала сагаан субад соохоонь малгайн оройдо үнэтэ шулуугаар бүтээһэн эрдэни шулуун хэрээһэн доро һуулгажа торгоһон томо бадмаа раага шулуунай шуһан улаан үнгөөрөө дүлэ бадаруулан соробхилжо, бултаннаа үлүү һүрөөтэйгөөр гэрэл сасаруулан, зоной шодэ һаргаама хурсаар ялалзахань холоһоо харагдана.

Хүнэй сэдьхэл һүрдөөмэ бүлинтэһэн шуһан мэтэ хүрин улаан үнгэтэй энэ шулуун оёрын онсо түүхэтэй юм. Дэлхэй дээрэхи тон томо энэ бадмаа раага 399 карат сэнтэй. Тэрэнэй удаадахи тон һайхан иимэ шулуунууд 250 каратнаа дээшэ гарадаггүй. Энэ шулуун газарһаа олдоод, эзэтэй боложо, хэрэгсээгдэһэн сагаа хойшо хүн амитанай шуһа нилээдгүй ехээр урдахуулһан домогтой.

Анха түрүүн үни хада Хитадай ута сагаан хэрэмэй харуул сэрэгшэ Чэн Ли зарим зориг һайтай нүхэдоороо албаяа орхин зугадаад, суута Тамерланай илагдашагүй сэрэгтэй хамтаран ниилэжэ, дайн байлдаанда хабаадалсан, дайда дэлхэйгээр тэнэжэ гараһан юм. Чэн Ли олон жэлдэ хурса һэлмээрээ шуһан зам зурылган татажа, холо ойрын орон нютагуудаар олзо ехэтэй омог дорюун, мянган сэрэгтэй ноён болонхой, сэнгэн мунганижа ябатараа, нэгэтэ Самарканд хотодо добтолон ороод, тонуул хэхэ үедөө, хомхой сэдьхэлдэ булигдан, олзо алтанһаа олоной жасада хубаалдаха хубитаяа үгөөгүй һэн. Гэмынь дары элирхэйлэгдэжэ, шуһа урадхуулгагүйгөөр нюргаяа хухалуулан саазалуулха аад, тэрэ үедэ үндэр уулата Бадахшан орондо хада малтажа, дэлхэйе эзэмдэгшэдэ үнэтэ сэнтэ шулуу бэдэрхэ ажал гараһан байгаа. Чэн Ли богоол болгогдон, тэрэ уургай онгилхо хүндэ хүшэр хүдэлмэридэ эльгээгдээ бэлэй.

Тэрэнэй залуу элүүртээ тэсэжэ, уургайда үни удаан хабсагай түнхин, нүхэ малтажа ябатарынь нэгэ үдэр томо шулуу хэмхэлжэ унагааһаниинь, һууридань мантан бухын шуһатай улаан нюдэн шэнги юумэн урдаһаань хаража байба ха. "Ай, бурхан, хадын шэдитэ эзэн!"—гэжэ сабиргайнгаа һудаһа лугшуулан шэбшээд, наманшалан хэдэн дахин мүргэһэн хойноо одоол бадмаа раага гэжэ тухайлхадаа, тэрэнээ абаха гэжэ хургаараа хүрэхэдэнь, һууриһаа бэлэхэнээр хобхоржо, хулыень дайраад, газарта унашоо һэн. "Энэ шулуунайнгаа түлөө мүнөөдэр сагаан будаа садатараа эдихэм ха" гэжэ шүлһөө гоожуулан сэдьхэжэ байтараа, гэнтэ ара таладань мантан ташуурта харуулшанай бии болохыень оло сохюулһан нюргаараа мэдэрэн, олзо шулуугаа хүлөөрөө гэшхэжэ үрдеэд, хайра гамгүй хабсагайн шулуу сонхигтоороо тоншожо эхилбэ. Харуулшан тэрэниие орондосотойгоор хүдэлнэ гэжэ урматайгаар хаража байд гээд, абяагүй саашаа арилшоо һэн ха.

Теэд, хүнэй сэдьхэл улам саашаа. "Хэрбээ энэ шулуугаа богдо хаанда абаашажа, урбаһанайнгаа түлөө бэлэглээ һаам, хэшээжэ хүлисэхэ, сүлөө үгэжэ табиха гээшэ гү?"—гэжэ бодоно. Түрүүн богдо хаанай нахюулда байхадаа гоёолто болгожо тэрэнэй хэрэглэдэг үнэтэ сэнтэ болор, номиг шулуунууд соо иимэ томо бадмаа раага хараһанаа һанаагүй. "Богдо хаан хүхижэ, бэлэг ехэтэйгээр эрхэ сүлөө олгуулха" гэжэ найдамтайгаар сэдьхэһэн зандаа, шулуугаа малтана ха.

Һүниин харанхыгаар бэеэ далдалан хоргодожо, тэрэ богоол мүлхиһөөр, марааһаар малтаһан нүхэндөө ерэжэ, ная мүндэлһэн нариихан һарын нулахан туяан соо шоуһан шулуугаа арай гэжэ олобо. Самсынгаа хормойһоо зурагдхан буд шуулажа, шулуугаа орёоһон хойноо, хулиүүдэйнгээ хоорондо хабшажа, алабшалан уяа барайһан шэлын орьёл шэглэн ябаа һэн. Эндэ хардуун табяатай бэшэ, зорюута үхэл бэдэрэгүй һаа, хэншье зүрхэлжэ томо мундарганууд өөдэ аһажа гарахагүй ха юм. Теэд, Чэн Ли Хитадай баруун захадахи үндэр газартай Туркестанда түрэһэн хара багаһаа хада хабсагайда абиржа һураһан хүн.

Хоёр һара хада уулаар махажа, хахархай алгабшатай үлэнхэй, хүлөө абаха танагүй улаан нэлээ шуһан болотор адаһан, үлэн хооһон, гансал хорхой шумуул, дайралдаһан шубуунай үндэгөөр хооложо, туража үхэхэ туйлдаа хүрэһэн арай голтой Түбэд орон хүрэжэ, нэгэ дасан дээрэ буужа ерээ һэн ха.

Һүзэгтэй ламанар Чэн Лие аргалжа эдэгээгээд, тэнхээрүүлээд, дасандаа шабиин тушаалтайгаар байлгаха гэхэдэнь, шуһан улаан шулуун тэрэндэ эллин байдал, эд зөөри, эхэнэртэй холбоорилдохо болоод суу соло тухай ото һануулан, амар һуулганагүй. Ламанар энэ зоригтой хүндэ үхэлэй ойртоод ябаһые ойлгоошье һаа, дасандаа үлөөжэ шадабагүй.

Бээжэн хото ерээд, богдо хаанда бараалхажа, шулуугаа бэлэглэхэ гэһьень, ордоной харуулшан тэрэниие нэгжэхэдээ, шулууень олоод, гуйраншан намда добтолоогэжэ хардан, һэлмээрээ үхэтэр сабшажа алажархёо һэн. Иигэжэ улаан шулуунай түрүүшын эзэн шуһаа урдахуулһан домогтой юм.

Ордоной харуулшан буляаһан шулуугаа абажа, таши уран шулууша дархандаа ошожо харуулаад:

—Ямар сэн үгэхэбши, баяжахаар зөөри олохо мүнгэн болохо гү?—гэжэ этигэмжэтэйгээр нүхэрһөө асууба.

Харуулшанай гарһаа дархан үбгэжөөлэй бадмаа раагыень абажа, хомхой нюдөөрөө харахадань, тэрэнэй борбогорхон боро һахалай үзүүр шэшэрхэдэжэ байгаа һэн.

—Энэшни бүхэли ордоной сэн хүрэхэ, намда мүнөө энэ дороо үгэжэрхихэ мүнгэн байхагүй, удэшэ болотор хүлеэ,—гэбэ ха.

Теэд, эзыень алажа, шулууень хулууһан харуулшан үдэшэ болохые хүлеэнгүй, үбгэжөөлэй хобоор дам өөрөө богдо хаанай хянууршадта баригдажа, зобоолгоһон, тамалуулһан хойноо амидыгаар зэрлиг арьяатадта хаягдажа, барюулшоо һэн ха. Бадмаа раага баһа ондоо эзэтэй боложо, богдо хаанай түмэр ханза соо үни удаан хадагалагдаһан юм.

1676 ондо Номгон дуурыг Алексей хаанай үедэ Бээжэн хото эльгээгдэһэн элшэ Николай Спафарий Канси богдо хаанай ордон руу табигдажа ядаад, бусаха болоходоо, хаанайнгаа захиралтаар богдо хаанда бараалхахадаа бариха гэһэн булган, хэрмэнэй арһанууд болон бусад үнэтэ сэнтэ бэлэг дээрээ үшөө ехэ алта мүнгэ нэмэритэйгээр үнөөхи гоё улаан шулууень худалдан абажа, һөөргөө тэхэриһэн юм. Бадмаа раагада баһа шэнэ эзэн олдожо холын орондо Алексей хаанай олон хайрсагуудай нэгэн соонь дахин бүхоор хадагалагдаа бэлэй.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Чимит-Цырен САНЖИЕВ

ТҮРҮҮШЫН ДААБАРИ

Рассказ

СЭЛМЭГ hАРУУЛ сонхонуудтаа харанай эзшэ наадхуулhан үндэр сагаан үдтөө соо хүн бүхэн тухагүй хэбэртэй, гайбэшье hаа, шог үгын сүлөө забhар сонсолог лэ гээшэ бээ.

—Дамдин, үсэгэлдэр үдэшэ оройхон болотор жэргээ гүт? hонин... Бэе лагшан барааг hайн гү даа?—гээд, Элбэг-Доржо хүршэеэ hэмээхэн хадхаад абана.

—hэ, жэргэхэ гэhэн үгэ яагаа хажархан бэ,—гээд нүгоодэнь оодэ нара абабагүй. Энэ үедэ hанжамал шаргал үhэтэй, гуламгар гоёхон бэетэй секретарь басаган үдэдэр шагаажа, бултандамнай үглоонэй бэлэр хүргэхэ зуураа:

—Таhагыетнай даагша мүноодэр нүдэлэтэй шалтагаанаар ажалдаа гарабагүй. Хайдаб Жимбеевич, таниие мэнэ гэhээр редактор дуудана,—гээжэ нэмда хандан хэлээд, тос-тос гэнихэлhээр сандаа ябашаба...

—Үгэлшэ хүн оортэ гэhэн урданай нүдэй үгэ байха,—гэжэ хороо малтуулhан нүдэрнэ уг маг гээд, бээе зайласагаан нүүна.

—Үгышье hаа, оодэнь нэдэhэн шулуун өгрыш тархи дээрэ... гэлэг гүб даа,—гээд Дамбанай тойруушаг тайлбариие саарhа шагажа hууhан Сэдэн Тархаевич ябууд эбhан татаад орхибо.

—"Хамараа сохюулhан" Хайдаб Жимбеевич тиимэ түргэн хүмүүжэл абаад орхихогүй байха даа,—гээжэ хоро hанаашьегүй hаа, бүтүүхэн дотороо шэбшээд, ухаагаа гүйлгэнэ. Байза, юун болоод, яахадамни, ноён намайе иимэ зүүн аудаба гээшэб? Хоёр жэл тухай хэдэлжэ байнаб. "Дохолтohон, доройтohон" ямаа хэбэр огто үзэгдөөгүй hэмнай. Яахаб ааа тээд, аудаhан лэ хойнонь ошохол хэргээй ха юмбиб. Зориг гээшэ...—эрьин бүлэд,—гэжэ шэбшээд, редакторай үүдэ татажа орохотойнь сасуу, юушьеб бэшэжэ hууhан Цыден Цыбиктарович тархяа үдэлгэн, нюдэнэйнгөө шэл дээгүүр хаража:

—Оро,оро наашаа, эндэ hуу. Хүдөө ажахын түрүүшүүлэй республиканска слет нэмдэа зарлагдахань. Аймаг соогоо эдэлэнд тоотой дүтын "Ажалай түг" колхоз түүмэр ошоод ерэхэ болоошь... Сэлмэг хүрэнүүд тогтобо. Шэнэhэтэ оодэ хадалга, нүдэлгадаа жэгдэрэн оронхой. Тэрээгүүр hэн ябаад ерэhэн дээдын нэгэ гушаалтан эжэ ажахы тушаа бараг hайн hанамжатай байна hэн,—иигэжэ тайлбарилhанай hуулээр, Цыден Цыбиктарович шэнгэн сайбар үhэеэ хажуу тээшэнь халта эльбээд, хоолойгоо шахан заhажа:

—Энэ ушарта түрүү хүн тухай онсо hайн зураглаа, очерк яаралтай сагаар хүргэгдэй болобо. Ушахада ульгам байхын тула оншо дүрынь оороо олоно бээшэ. Дергын юун гэжэ хэлэхээ hанаhыень бородон ухаандаа тухайлжаа hуунаб. "Ойлгосотой гү?" —гээд нягта журамгай нэрга дахин дабтаhанай hүүлээр, жимбэгэрхэн уралаа жэмылгэн:

—Нухэр, нимэ бишуу даа: ганса гадуурхи талыень (дүүргэлтын түсэб, hайнайнь намтар) гобохын хойноhоо дан ородоhоной хэрэгтүй. Гол эрилтэ гэхэдэ, ажаша хүнэй арюун hанаан, эрмэлэлэ, гэн сэдьхэлэйнь шоусые уудалан харуулха шухала... Даабаришни тон харюусалгатай, нюсэнэ хүн янзаар, шуран шуумар ябаад өгэрэй! Ойлгосотой гү?—гэхэтээ хамта: —Алсагар Мархайн аша hэн тула ямар нэгэн ялайдаhатайхан очерк "шүүрдэхын" ажаутаар, шадаа hаа, хүдхэ нозог нүхэрнүүдые гуурhандаа ябуул үлгэн дэгээдэд ерэнэ hэн бээшэ,—гээд hанаhан гуримаараа оньhо дарахатайнь сасуу, үноохи үндэр hүеытэй басаган үүдэндэ бии болобо. Бишье гарабаб.

Түрүүшын даабари... "Психологическа очерк гэнэ hэн гү даа" гэхэ мэтын туулган бодол толгойдом хүрмэгдэнэ. Мүн баhа урдахи саарhаяа эреэлнэб. Үдэрэй даабари—жэншэдгүй бэелүүлэгдэхэ ёhотой, хатуу эрилтэ. Тэрэ hүни үргэhэмни мүртэй хүрөбэгүй.

Хойто үглоониинь "Ажалай түг" колхозой конторо соо байбаб. Бултал хэрэгээр хэбэртэй—хүл хоёрсэг даа. Харахадам, правлениин хорёогой газаа, досоогуурнье "эзэдээ хүлеэhэн" мори унаа, машина-хашиина олон. Бишье түрүүлэгшын гаража ошохоhоо урид кабинедтэнь орожо, ерэhэн ушараа хүсэлдүүлхэ гуйлтатайгаар тайлбарилдад орхибоб.

Хүжүүн хүхэ түмэртэ "ами оруулдаг" нэдитэй ахамад механик, лаблан hайса хэлэхэ болоо hаа, алтан гартай Банзатов гэдэг оорөө мүн байба.

—Шагдар Мохолзоевич,хүлисэгты, намда ямар нэгэн юрэ бусын гэхэ гү даа, али годирхойгүй гэдэhэтэй, олоной түлөө оролдожо ябадаг, сэхэ сэбэр хүн хэрэгтэй юумэл даа,—гэжэ албанай хэрэгээр ерэhэн ушараа ойлгуулхые оролдобоб.

Ульгам хурдан үгэтэй, харгымни хани уйтахан нюдөөрөө нам руу гайхангяар гэтэн хараад:

—Юрэ бусын гэнэ гүт? Танай асуудал огто ойлгоногүйб. Залаада жииртээл ажалша бүхэриг хүнүүд байдаг лэ даа. Би эндэ үнихэнэй хүдэлнэб. Теэд танай хэлэгшээр хада нэгэл ондоохон, нэтэрүүхэн хэрэгтэй байгаал даа. Жэшээлэн хэлэбэл, хэншьеб усал аюулда орohон гү даа, али убшэн хабшанда нэрбэгдэбэ hэн гэлэй. Ойро дүтэ шадар долёобортоо домтой аргашын үгы байбал, тэрэниие урагшаа hанаатай хэн нэгэн эмшэлэлгын газарта үтэр абаашаhан байг даа...

—Зүб. Иимэ ушар мандашье болоо hэн,—гэжэ тэрэ дуратайгаар дэмжэбэ. —Нэгэтэ hаалишан эхэнэрэй гэнтэ үбшэлхэдэнь, тэрэ дары түргэн туhаламжа үзүүлээ hэмди. Цогтын эжы үни хада аргалуулаад, ямаршьегүй hайн хүдэлжэ байдаг лэ даа.

—Ахамад хүндэтэ механик, энэтнай габьяа бэшэ—юрын тушаалдаhан ушар ха юм. Бүри ондоо... хамагhаа элеэр хадуугдама гэхэ гү, али үдэр тальн үндэр баатар хэрэгтэй байгаал даа,—гэжэ улаан хэлэтые урдаа оруулдагүй заргашан мэтэ өөрыhиеэл тулхабаалха хүм.

—Зай, тиигэбэл, нүхэр сурбалжалагша, энэ хүшэр даабаряа ооröол туйлаха болобо гээшэт. Танай хэлэдэг ёноор үдэр сагай үндэр баатарнуудшье гансата hанагдаад орхиногүйл даа,—гээд, тэрэмни урмаа хухарhан хэбэртэй үгеэ хуряажа, таряа хадажа ябаhан тальн онгосонууд тээшэ "ульгам улааная" хотируулан залаба.

Үдэр дууhан мотоциклда hэжэрүүлээд, үдэшэлэн багта лаг эсэшэнхэй юумэ вагончик руунь орожо, амаржа налайжа хэбтэхымни тэндэ:

—Нүхэр сурбалжалагша, эндэ байна гүт?—харгынгаа ханиие hөолдэнгир хоолойгоорнь тордиhогүй танижархибаб. —Тогоошомнай мүнөөдэр удааараа hүниин халаандa хүдэлхэ агрегадуудта халуун эдеэ абаашаагүйдэ аргагүй. Та эндээ амаржа байгаарайгты. Үни болохогүйб, мэнэ гэhээр ерэхэб,—гэжэ найдуулан хэлээд, эрьежэ гарахатайнь сасуу:

—Үгы, яаба хээбэ гээшэбта, Шагдар Мохолзоевич! Би тантай заагүй ошолдохоб,—гэжэ эрид шиидэнгеэр хэлээд, хойноhоонь бушуухан хубсалбаб.

hүни. Харгыда ябанабди. Намар лэ хадаа намар ха юм. Шэжэрхэн бороогой түрүүшын дуhалнуул нюрга руумнай баймга хүйтэ дагжаана. Мотоциклай "нюдэд" иинэ тиишэнь туяагаа сасажа, гүйбэгдэhэн hубаса зүргэ үлэ мэдэг гэрэлтүүлнэ.

Тиигэhээршье уhа намагтай нэгэ гараса тулажа ерэод, алаг hудалтай мориёо амаруулжа, ойро зуура ойн соорхойе үгсэн ябагалбабди. Дүүрэн хүнэтэй шүлэеэ тэрэмни ороо баряад, намда суба соогоо орёohон хилээмээе үгэбэ. Холо-холо алхалhан энэ хүнэй хойноhоо хүсэжэ ядан, hахы-hалаг бушюн татан ябахадаа: "Үшоол болбосороодүй амитан байнаб даа. Юун үхэhэн хатаhан гал аюул, гай тодхор, уhа саhанда унагшадые бэдэржэ сүхэрбэ, тухашарба гээшэбиб. Үдэр дууhан бэдэрhэн үндэр сарюун баатарни хажуудам мүнөө ябаhа ха юм!' Гархишье даа..."—гэжэ бээ таhа голон, сүхэрбэб. Бамбагар зоолон нүүлэ, хонхосог соогуур холо-холо алхалhан нүхэрни ойро зуура гамхяа ahааха зуураа:

—Зай, сонин бэшэгын газарай хүн, үдэр талыншаа үндэр баатарые олоногүй гүт? Удахашьегүй үргэмжэтэ сайхан Залаа шотаг хүрэхэ ойртообди. Одоол тэндэ...—гэжэ сэдьхэлыем тэбшэн хэлэхэдэнь, түр зуура таhа дүүрэн:

—Юу хэлэбэ гээшэбта, Шагдар Мохолзоевич, одоол олоолби!—гэжэ баяраа багтаажа ядан, омогтой дорюун урдаhаань харюусаа бэлэйб.

Залаа шотаг хүрэхэ ойртообди. Одоол тэндэ...—гэжэ сэдьхэлыем тэбшэн хэлэхэдэнь, түр зуура таhа дүүрэн:

—Юу хэлэбэ гээшэбта, Шагдар Мохолзоевич, одоол олоолби!—гэжэ баяраа багтаажа ядан, омогтой дорюун урдаhаань харюусаа бэлэйб.

—Э-hээ, тон лэ тиимэ хүн хэрэгтэй гэнэбта даа...—гэжэ түрүүлэгшэ даруухана дуугараад, нэнтэгэр хурганууддараа столоо тоншосогоон, хүнгэхэнөөр hанаа алдан hуутараа:

—Зай, тиигэбэл, нүхэр сурбалжалагша, Залаагай фермэ ошохо болоболта даа. Урдань колхоз байhан багахан hуурин тосхонуудаймнай нэгэн. Одоол тэндэ ёhото баатарнуудтаймнай улаан шоураараа уулзажа танилсана, золгоно hэн бэээт. Гол харгын зүүн hалаада шэнээр хорёологдohон МТМ, тээ саанань томо полевой стан байха...—Иигэжэ түрүүлэгшэ тобшолоод, ябаха тээшээ яараба.

—Арсалан Гэрэлтуевич, Залаа шотагтнай эндэhээ хэр холо бэ?—гэжэ үрдин асуубаб.

—Сээнгрhээ лаб лэ хорёод модо болон алдахал хаш. Би мүнөө Жамнин-Хүнды гарахамни. Тэндэ малшад хүлеэжэ байна. Залаа тээшэ үдэ багта зон ябахал байха,—гэжэ "Волгын" үүдэ нээхэтээ хамта, тэрэ хэндэшьеб хандаhан мэтэ хүзүүгээ халта хазайлган:

—Байза, Шагдар Мохолзоевич ябашаба гээшэ гү даа, алаг hудалтай мотоцикл энэ багаар адаглан байгаарайгты!—гэжэ намда ойлгуулан хэлэхэдэнь,—"Алтан гартай" Банзатов гү даа?..—гэжэ буунги дальбагар хүрин ныяпа малгайгай, сарюун нэггэй үбгэжөөл абяа гараба.

... Түрүүлэгшын ябаhан хойно конторо соо хүнүүд үсоржэ, хон-жэн—гансал бухгалтери соо яhан шоотонуудын гас-няс гэхэнь эли сонстоно. ...Газаашаа гарахадам, эрэ тахяа удын үе болобо гэhэндэ, хэдэн удаа дохео үгэжэрхеод, үбэр-сүбэр түүжэ, томоотой дорюун алхална. "Залаа... яhалаа зохид нэрэтэй шотаг юм байна. Эндэhээ хорёод модо гэнэ hэн гү даа, байза, яажа аяа хороохо гэшэб?" гэжэ хараашалан байгарни, конторо тушаа урдахи больницын газаа загдагар хүрин хүүртигтэй—задарюун янзын хүн "хоёр хүлгэ хойбон жороогоо" ябуулжа ядажа, носожо байба. "Алаг hудалтай..." гэшэнь сохом энэл байгаа ёhотой гэжэ тухайлаад, олые шэбшэнгүй, түргэхэн гэшхэлбэб. hайн хүн hанаагаар, hайхан хэрэг заяагаар гэдэгтэл, энэ удаа Залаа ошохо харгышаатай болошобоб. Танилсабабди. Урагшатай ябадалайм одо заяан хэн байбаб теэд? Хүжүүн хүхэ түмэртэ "ами оруулдаг" нэдитэй ахамад механик, лаблан hайса хэлэхэ болоо hаа, алтан гартай Банзатов гэдэг оорөө мүн байба.

—Шагдар Мохолзоевич,хүлисэгты, намда ямар нэгэн юрэ бусын гэхэ гү даа, али годирхойгүй гэдэhэтэй, олоной түлөө оролдожо ябадаг, сэхэ сэбэр хүн хэрэгтэй юумэл даа,—гэжэ албанай хэрэгээр ерэhэн ушараа ойлгуулхые оролдобоб.

Ульгам хурдан үгэтэй, харгымни хани уйтахан нюдөөрөө нам руу гайхангяар гэтэн хараад:

—Юрэ бусын гэнэ гүт? Танай асуудал огто ойлгоногүйб. Залаада жииртээл ажалша бүхэриг хүнүүд байдаг лэ даа. Би эндэ үнихэнэй хүдэлнэб. Теэд танай хэлэгшээр хада нэгэл ондоохон, нэтэрүүхэн хэрэгтэй байгаал даа. Жэшээлэн хэлэбэл, хэншьеб усал аюулда орohон гү даа, али убшэн хабшанда нэрбэгдэбэ hэн гэлэй. Ойро дүтэ шадар долёобортоо домтой аргашын үгы байбал, тэрэниие урагшаа hанаатай хэн нэгэн эмшэлэлгын газарта үтэр абаашаhан байг даа...

—Зүб. Иимэ ушар мандашье болоо hэн,—гэжэ тэрэ дуратайгаар дэмжэбэ. —Нэгэтэ hаалишан эхэнэрэй гэнтэ үбшэлхэдэнь, тэрэ дары түргэн туhаламжа үзүүлээ hэмди. Цогтын эжы үни хада аргалуулаад, ямаршьегүй hайн хүдэлжэ байдаг лэ даа.

—Ахамад хүндэтэ механик, энэтнай габьяа бэшэ—юрын тушаалдаhан ушар ха юм. Бүри ондоо... хамагhаа элеэр хадуугдама гэхэ гү, али үдэр тальн үндэр баатар хэрэгтэй байгаал даа,—гэжэ улаан хэлэтые урдаа оруулдагүй заргашан мэтэ өөрыhиеэл тулхабаалха хүм.

—Зай, тиигэбэл, нүхэр сурбалжалагша, энэ хүшэр даабаряа ооröол туйлаха болобо гээшэт. Танай хэлэдэг ёноор үдэр сагай үндэр баатарнуудшье гансата hанагдаад орхиногүйл даа,—гээд, тэрэмни урмаа хухарhан хэбэртэй үгеэ хуряажа, таряа хадажа ябаhан тальн онгосонууд тээшэ "ульгам улааная" хотируулан залаба.

Үдэр дууhан мотоциклда hэжэрүүлээд, үдэшэлэн багта лаг эсэшэнхэй юумэ вагончик руунь орожо, амаржа налайжа хэбтэхымни тэндэ:

—Нүхэр сурбалжалагша, эндэ байна гүт?—харгынгаа ханиие hөолдэнгир хоолойгоорнь тордиhогүй танижархибаб. —Тогоошомнай мүнөөдэр удааараа hүниин халаандa хүдэлхэ агрегадуудта халуун эдеэ абаашаагүйдэ аргагүй. Та эндээ амаржа байгаарайгты. Үни болохогүйб, мэнэ гэhээр ерэхэб,—гэжэ найдуулан хэлээд, эрьежэ гарахатайнь сасуу:

—Үгы, яаба хээбэ гээшэбта, Шагдар Мохолзоевич! Би тантай заагүй ошолдохоб,—гэжэ эрид шиидэнгеэр хэлээд, хойноhоонь бушуухан хубсалбаб.

hүни. Харгыда ябанабди. Намар лэ хадаа намар ха юм. Шэжэрхэн бороогой түрүүшын дуhалнуул нюрга руумнай баймга хүйтэ дагжаана. Мотоциклай "нюдэд" иинэ тиишэнь туяагаа сасажа, гүйбэгдэhэн hубаса зүргэ үлэ мэдэг гэрэлтүүлнэ.

Тиигэhээршье уhа намагтай нэгэ гараса тулажа ерэод, алаг hудалтай мориёо амаруулжа, ойро зуура ойн соорхойе үгсэн ябагалбабди. Дүүрэн хүнэтэй шүлэеэ тэрэмни ороо баряад, намда суба соогоо орёohон хилээмээе үгэбэ. Холо-холо алхалhан энэ хүнэй хойноhоо хүсэжэ ядан, hахы-hалаг бушюн татан ябахадаа: "Үшоол болбосороодүй амитан байнаб даа. Юун үхэhэн хатаhан гал аюул, гай тодхор, уhа саhанда унагшадые бэдэржэ сүхэрбэ, тухашарба гээшэбиб. Үдэр дууhан бэдэрhэн үндэр сарюун баатарни хажуудам мүнөө ябаhа ха юм!' Гархишье даа..."—гэжэ бээ таhа голон, сүхэрбэб. Бамбагар зоолон нүүлэ, хонхосог соогуур холо-холо алхалhан нүхэрни ойро зуура гамхяа ahааха зуураа:

—Зай, сонин бэшэгын газарай хүн, үдэр талыншаа үндэр баатарые олоногүй гүт? Удахашьегүй үргэмжэтэ сайхан Залаа шотаг хүрэхэ ойртообди. Одоол тэндэ...—гэжэ сэдьхэлыем тэбшэн хэлэхэдэнь, түр зуура таhа дүүрэн:

—Юу хэлэбэ гээшэбта, Шагдар Мохолзоевич, одоол олоолби!—гэжэ баяраа багтаажа ядан, омогтой дорюун урдаhаань харюусаа бэлэйб.

"Алаг нухэдөө амаршалан байхада аятайл..."

Ц.ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

АВТОБУС СОО БОЛОhОН АРСАЛДААН

Автобусой буудалда одоошье автобус ерэжэ, үүдэеэ нээбэ. Хүн зон хашалдаhаар оробод. Автобусоор дүүрэн хүнүүд, эрьелдэхын аргагүй. Гэнтэ нэгэ наhажаал эхэнэр залуу басаган хоёр нюрга нюргаараа түлхилдөод хэрэлдэжэ эхилбэ:

—Юундэ хүн дээрэ хэбтээбта? Би танда диван бэшэб?—гэжэ эхэнэр хэлэбэ.

—Хэн хэбтэнэб? Та ооhэдөө хэбтэнэт,—гээд, залуу басаган шангаар харюусана.

—Мүнөөнэй залуушуул эшэхэн шоургүй болошоо. Хүн дээгүүр гэшхэлээд гарашаха, хойшоошье харахагүй, нэрыень hурахагүй. Харыг энээниие, хүн дээрэ хэбтээд, үшоо арсалданал!

—Ёо-ё-ё! Юундэ намайе тохоногоороо түлхинэт!? Би танда юу хэлэбиб? Эшыг! Эды наhатай болошоод, хэрэлдэжэ, хүниие сохижо байгаабта!..

—Мүнөөнэй залуушуулай аман задагай болоо. Юумэ хэлэхын аргагүй, урдаhааш заал hаа hөөргэдэхэ. Үшоо ямараар харюусахаб!—гэжэ наhатай эхэнэр гэмэрнэ.

Түрисэлдэhөөр, шахасалдаhаар байтараа, олон зон бууба. Хүн зоной үсоорхэдэ, эхэнэр hуури оложо hууба ха. Залуу басаган автобус соо үлэhэн хүнүүдые хараашалаад, тэрэ эхэнэрэй хажууда ошожо hуушабал даа.

—Ши хаанаhаа ябанаш?—гэжэ эхэнэр асууба.

—Хэшээлнүүдhээ. Автобус ехэ үни үгы байгаа. Коммерческэдэ hуугаад ябаха гэхэдээ, мүнгэгүй байгааб,—гэжэ басаган хөөрэбэ. Та ажалhаа ябана гүт?

—Дэлгүүртэ ошоод ябанаб.

—Эжы, намда кофто абаа гүт? Тиихэдэ абахаб гэжэ хэлээ бэлэйт.

—Үгы, ганса эдихэ юумэ абааб. Хубсаhанай дэлгүүртэ ороогүйб. Ошоошье hаа, мүнгэгүй, юутээрээ абахабиб?

—Тугаар би нэгэ эхэнэртэй хэрэлдээб. Ехэ муухай hамган байгаа.

—Намда залуу басаган дуугараа. Мүнөөнэй залуушуул эшэхэн шоургүй болошоо. Хүн дээгүүр гэшхэлээд лэ гарашаха, хойшоошье харахагүй. Иигээд лэ тэрэ басаганда хэлээб. Тиигээд тохоногоороо түлхеэд абааб.

—Юу хэлэнэбши? Али хойном ши байгаа гүш?

—Мэдэнэгүйлби,—гээд, басаган үг-маг гэшэбэ.

—Юундэ өөрэhөөнь аха зонтой хэрэлдэнэш?—гэжэ эхэнь басагаяа зэмэлбэ.

Автобусой буудалда тогтоходонь, тэдэ хоёр гаража ошобо. Энэ болоhон ушарые тэрэл автобус соо ябахадаа адаглааб. Яагаа хүнэй үнэшэхөөр бэшэ юумэн гээшэб? Теэд манай хотын транспорт соо юунгээшье ушархаш, ямаршье байдалда орохонь.

Борис БАЛДАНОВ,
БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй II курсын оюутан.

Уншагшадай бэшэгүүдhээ

ТҮРҮҮШЫН ТРАКТОРИСТ ЭХЭНЭР

ЭХЭНЭР хүнэй хуби заяанда "түмэр" хүлэгые жолоодохо гээшэ бага хэрэг бэшэ ааб даа. "Эхэнэр хүн хадаа бүлынгөө гал гуламтые сахигша мүн",—гээд урданай үльгэр далай соо хэлэгдэдэг.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ эхэнэрнүүдэй үүргэнь улам ехэдэжэ, гал гуламтаяа алдангүй сахихын тула үзэгдөө ба харагдаагүй олон янзын орёо ба хүндэ мэргэжэл шудалжа гараа гэжэ мэдэнэбди. Эдэнэр арадай бүхы ажахын hалаада харюусалга ехэтэйгээр хүдэлхэ баатай болоhон юм.

Залуушуул, hаhатайшуул болон эхэнэрнүүд эсэгынгээ, аханар болон хани нүхэрэйнгөө орондо "ЧТЗ" трактор жолоодохо, ГАЗ-генератор (хуhан, шэнэhэн модоной шүүрхээр түлигдэдэг ашаанай машина) жолоодохо мэргэжэл оложо, ажахынгаа бүхы хүдэлмэри хэжэ гарадаг байhаниинь мэдээжэ. Түнхэнэй Хоймор нютагай залуу басагад ба бэрээхэйнүүдэй дунда Сымжид Гомбоевна Замбалова 1941-42 оной үбэл Түнхэнэй МТС-эй дэргэдэ курса дүүргээд, түрэл Таhархай нютагтаа "ЧТЗ" тракторaар газар хахалжа, таряа ургуулалсадаг байhан гээшэ. Залуу басаган түргэн ухаатай, бар хүсэтэй, ямаршье машинын мотоор дуугаргажа шададаг байhан юм. Иигэжэ түрэл нютагайнгаа түрүүшын трактористка боложо, шадал ба хүсэл ехэтэйгээр ажаллаhан намтартай.

Сымжид Гомбоевнагай жэшээ дагаhан басагад, трактористын мэргэжэл шудалагшад олон даа. Жэшээлхэдэ, Сындып Лопсонова, Дарья Шожоева, Бизья Малзурова болон бусад тракторай нэгэ бригада болон ажалладаг hэн. Тэдэнэй бригадир Сымжид Гомбоевна байгаа. Иимэшүү бригаданууд 1942-43 онуудта колхоз бүхэндэ бии болгогдожо захалаа бэлэй. ВКП/б/-гэй ЦК-гай нэрэмжэтэ колхозой бригадые трактористка Дарья Торсогоева, XVII партсъездын нэрэмжэтэ колхозой бригадые Аракша Пархаева, Сырен-Дулма Сымбелова гэгшэд хүтэлбэрилдэг бэлэй. Эдэнэр Хоймор нютаг соогоо трактор жолоодохо түрүүшын басагад байгаа гэхэдэ, тон зүб даа.

Оролдосото ажалайнгаа үрэ ехэтэй байhанда Сымжид Гомбоевна Аракша Пархаева хоёр республикын шанда хүртэhэн юм. Тэдэнэр аймаг соогоо жэл бүри түрүү hуурида гарадаг hэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүүрээд байхада, гүрэнэй хайра—медальнуудаар шагнагдаhан юм. "Шэн габьяата ажалай түлөө" болон "1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ шэн габьяата ажалай түлөө" гэhэн хоёр медальнуудта хүртөө hэн.

Сымжид Гомбоевна hаhанайнгаа нүхэрые дайнhаа бусажа ерэхыень хүлеэн абаха золгүй байшоо. Нүхэрынь Базар-Сада Анчиков 1943 ондо хүндөөр шархатажа, госпитальдо hаhа бараа юм. Хүбүүн басаган хоёроо гансаараа хүл дээрэнь бодхоожо, эрдэм ба мэргэжэл олголсожо үгөө юм даа.

Энэ эхэнэр үндэр hаhатай боложо, үхибүүдэйнгээ гар дээрэ hаhа бараа юм. Иимэл түрүү hаналтай, абари зангаар зөөлэн, хүндэмүүшэ, илдам зөөлэн үгэтэй, гомдожо, голхоржо hуухагүй байhандань нютагаархидынь, түрэл гаралынь омогорходог бэлэй.

Би 1946 оной июнь hарын эхеэр сэрэгhээ табигдажа, нютагаа ерээ hэм. Сымжид Гомбоевна эгэшэтэеэ уулзалгамни ехэл hонин байгаа. "Москва-Владивосток" гэhэн ходоро гараhан поездоор Слюдянка станци дээрэ буужа, ямар аргаар түрэл Түнхэн руу ошохоб гэhэн бодолдо абтан, эдеэ хоолой дэлгүүр тээшэ ошобоб; Минии талаан болоходо, нютагаархидни наймаагаар ерэhэн байгаа. Тэдэнэй дунда, минии эжын дүү хүбүүн Доржо Будаев байлсаба.

Гараа барилсан, тэбэрилдэн байжа хөөрэлдэбэбди. Тиигэжэ байтарнай танил Даабаан Дылыков бии болобо. 1943 ондо хүндөөр шархатаhанай hүүлдэ тэрэ эмнэлгэ гараад, нютагтаа бусажа, жолоошоноор ажаллажа захалаа юм. Тэрэнэй гимнастеркын энгэртэ сэрэгшын Алдар Солын III шатын орден, "Шэн габьяагай түлөө" медаль ялалзахань харагдана. Энэ хүбүүмнай колхозой "полуторка" (ГАЗ-аа) гэhэн хуhан модоной шүүрхээр түлигдэдэг машина жолоодожо ерээ.

Эдэнэртэйгээ hуулсажа, Түнхэн зорибобди. Хуурай-hубаг тосхоной баруун талын хасууриин ой гаража ябахадамнай, урдаhаамнай эмээл хоёр моритой эхэнэрнүүд ерэбэ. Танижа ядаhаар, хараашалхадам, нэгэниинь минии эгэшэ Сымжид Гомбоевна байшоо бэлэй. Хубсаhаниинь машинын тоhондо елэгэр хара, гансал нюдэниинь ялалзажа үзэгдөө hэн. Эдэнэр ажалдаа ошожо ябаба гэжэ уулзахадаа ойлгоhон хүм даа.

Даба ЗАМБАЛОВ,
дайнай, ажалай ветеран.

Аялга хүгжэмдэ дуратай хотын залуушуул.
М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Туhатай зүбшэл

ХЭРЭГТЭЙ БОЛОХОЛ, АНХАРЖА АБЫТ

- Хүрэhэн загаhа шанахынгаа урда тээ хүйтэн уhан соо хэгты.
- hаяшаг бариhан загаhанай (илангаяа сурхайн) намагай үнэрөөр гутахагүйнь тула түрүүн хүйтэн аад, дабhатай уhан соо угааха ёhотой.
- Загаhанай hайнаар сэбэрлэгдэхын тула тэрээндээ уксус түрхиhэн хойноо нэгэ хэды соо орхигты.
- Загаhанай гарта халтирхагүйн тула хургануудаа дабhан соо хэхэ эрилтэтэй юм.
- Загаhаяа шарахадаа, тэрэнэйнгээ хүсөөгүүд боложо бутаршахагүйн тула түрүүн дабhалаад, дабhанайнь шэнгэтэр 10-15 минутын туршада орхихо хэрэгтэй.

(Полезные советы" гэhэн номhоо абтаба).

ХҮСЭЛ ЗОРИГОО МОХООГҮЙ

Мүнгэн... Хүнүүдэй хөөрэлдэхэ, дурсаха, зүбшэхэл юумэн мүнөө үедэ мүнгэн. Мүнөө сагай нэгэ уйдхарта шэнжэ гэхэдэ, ажабайдалай бүхы шахуу асуудалнууд мүнгэндэ тороод зогсошоhон хэбэртэй

Үйлэдбэри доройтон доошолhон зандаа. Зондо эгээл ехэ хэрэгтэй хилээмэнэй үйлэдбэриие абажа харахада, манай аймагта жэшээнь, пёдондо жэлэй энэл үеынхитэй сасуулбал, оройдоол 62 процент хилээмэн баригдана. Тиихэдэ аймагай бюджедтэ нэгэ миллиард налог ороогүй. Аймагай предприятинууд 23 миллиард түхэригэй салин хүлhэ ажалшадтаа үритэй. Юhэ арбан hара хүрэтэр салин хүлhэ түлэдэггүй предприятинуудшье бии. hуралсалай жэлэй эхилхэhээ дүрбэн хоног урид үнгэрhэн багшанарай ээлжээтэ суглаан дээрэшье мүнгэн тухай хөөрэлдөөн гараhан байна. Аймагай эрдэм hуралсалай управлениин дарга Владимир Михайлович Бадмаев элидхэл хэхэдээ: "Багшанарнай салингүйгөөр хүдэлнэ. Гэбэшье, социально-экономическа байдалай улам хүндэржэ байхада, эрдэм hуралсал нэгэ дороо байнагүй, хүгжэнэ",— гэжэ тэмдэглэбэ. Мүнгэн тухай асуудалай гараhан ушар хадаа багшанарай августын зүблөөнэй хүдэлмэридэ Буряад Республикын финансын министр Г. Шлыкова хабаадажа, асуудалнуудта харюунуудые үгэhэн байна.

Аймагай hургуулинуудта хүдэлхэеэ ерэhэн залуу 22 багшын шэг шарай эдэ хөөрэлдөөнүүдhээ бага зэргэ "бүрхэбэшье", Захааминай 1-дэхи дунда hургуулиин багшанар болон зүблөөндэ хабаадагшад баран тэдэниие амаршалаа, hайн hайханиие хүсөө. Дуунууд, шүлэгүүд зэдэлээ, аймагай хүндэтэ багшанарнуудшье амаршалагдаа, сэсэгүүдэй баглаануудшье барюулагдаа. Үнэн зүрхэнhөө тэдэнэй энэ үдэр хүхижэ, ажабайдалай хүндые саг зуура мартажа, саашанхи ажал, түсэб, хараанууд тухайгаа эрилтэ ехэтэйгээр хөөрэлдэжэ байхыень харахадаа, сэдьхэлэ дулаан болоходол гээ hэн.

Ерээдүй тухайгаа бодожо үхибүүдээ hургажа байhамнай hайн лэ гээшэл даа. Хурша Зэдын аймагhаа багшанарай зүблөөндэ хабаадахаяа ерэhэн эрдэм hуралсалай аймагай управлениин дарга Б. С. Раднаев энээниие тэмдэглэжэ, hургуулинуудай хамhабариин ажахынуул түргөөр хүгжэжэ байна гэжэ хэлээ.

Мүнгэ алтагүй, энэ hанаа зоборитой сагта хүсэл зоригоо мохоонгүй хүдэлжэ байhан багшанартаа hайниие хүсэхэ уялгатайбди.

Н. ГАРМАЕВА.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б-М.Ж.ЖИГЖИТОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б.ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентын ба Правительствын аппарат), Д. Д .СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таhагуудые даагшад: Г.Х.ДАШЕЕВА, Ц.Ц.ДОНДОГОЙ, С.Д.ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, В.И.ЛИНТАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаhан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэhэг 4317. Хэблэлдэ тушаагдаhан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэhэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрилдэлдэ абтанхай. Заказ № 7859.

Редакциин телефонуул: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын- 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариадай - 2-62-62, таhагууд: политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон hургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олониитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнуудэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда-3-42-19; Закаменскда - 30-61.

" Бурятия" хэблэлэй телефонуул: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.